ALCOHOL: NUCHTER BEKEKEN

Een handleiding voor personen die het thema alcohol samen met jongeren vanaf 12 tot 14 jaar willen bespreken.

V.A.D. - Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen - v.z.w.

V.A.D.
Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen, v.z.w.
Papenvest 78
1000 Brussel

Samenstelling leermap :
Werkgroep ONDERWIJS
Verantwoordelijke : P. Ooms

Redactie :
M. Vandervelden, M. Vlaemminck,
R. De Venter, F. Geys, M.C. Lambrechts, R. Rayen

VOORWOORD

BEDOELING

Deze leermap wil een hulpmiddel zijn om voorlichting over alcohol te geven. Ze is bestemd voor al diegenen die zich betrokken voelen bij de jeugd. We hopen dat vooral leerkrachten er gebruik zullen van maken.
De leermap geeft een waaier van mogelijkheden om aan alcoholvoorlichting te doen. Ze is zeker geen volledige handleiding. De gebruiker kan volgens zijn eigen creativiteit aanvullen waar hij zulks nodig acht en een eigen methode uitwerken, die in zijn programma past.
De voorgestelde aktiviteiten kunnen als één geheel aangeboden worden, maar het is eveneens mogelijk de stof op te splitsen en gedeeltelijk of in afzonderlijke delen te brengen.
De leermap wil in eerste instantie de lezer aansporen om een eigen voorlichtingsprogramma te ontwikkelen.
De mogelijkheid bestaat om deze leermap te gebruiken als basis voor een Geïntegreerde Werkperiode (G.W.P.) of Project-Onderwijs.

HOOFDDOEL

Deze leermap is bedoeld voor de middenschool, de 12-14 jarigen.
Door een verscheidenheid van didaktische werkvormen en vak-thema's poogt deze map jongeren de kans te geven een eigen stellingname te ontwikkelen ten opzichte van alcoholgebruik, voor zij er zelf mee in aanraking komen.
De map wil een bewuste keuze, een bewust gedrag bevorderen : het gaat meer om attitudes, minder om zuivere informatie.

VERWACHTING

Wat mag men verwachten van voorlichting bij jongeren ?
Een voorlichting over alcohol bij jongeren kan nuttig en doelmatig zijn als we realistisch blijven en geen te hoge verwachtingen koesteren. Zelfs de bestgebrachte informatie heeft niet automatisch een doordacht gebruik van alcohol tot gevolg.
Voorlichting over alcohol wordt doorgaans door de jongeren met belangstelling gevolgd. Of hun houding ten overstaan van alcohol hierdoor verandert, hangt af van hun bereidheid hun gedrag te toetsen aan de verworven kennis en aan de risico-situaties, die besproken werden.
Het gedrag van jongeren is nog niet definitief gevormd. Ze zoeken en staan nog open voor al wat nieuw is, zowel voor normen, waarden, relaties en het menselijk gedrag, waarbij het al dan niet gebruik van alcohol mogelijk een rol speelt.

VORMEN VAN ALCOHOLVOORLICHTING

We onderkennen drie vormen van alcoholvoorlichting :

De **eerste** benadering is de vermanende vinger en risico-gericht.
De gevolgen van alcoholgebruik worden afschrikwekkend omschreven. Deze eenzijdige belichting komt weinig geloofwaardig over. De jongeren hebben de nare gevolgen op lange termijn nog niet aan den lijve ondervonden. Zo ze in hun omgeving wel geconfronteerd worden met misbruik of verslaving, zijn ze er heilig van overtuigd dat het henzelf nooit zal overkomen.

De **tweede** vorm is informatief gericht op het produkt. Het is een objektieve kennisoverdracht, zakelijk en nuchter.

De **derde** benadering met de nadruk op het menselijk gedrag, behandelt de redenen waarom mensen alcohol gebruiken en de situaties waarin ze dat doen. Het gebruik en misbruik, gezien als vorm van gedrag staat centraal.
De twee laatste benaderingen vormen samen het belangrijkste uitgangspunt in een alcoholvoorlichtingsprogramma.
Dit alcoholvoorlichtingsprogramma heeft pas dan resultaat als het in het dagelijkse leven kan worden toegepast. Derhalve dient het te worden opgenomen in een ruimer kader van "gezond gedrag" en niet alleen gericht zijn op mens en produkt, maar ook op concrete situaties, waarin de persoon zich voor de keuze plaatst of hij al dan niet alcohol gaat gebruiken.
Gezondheidsvoorlichting, waarvan de alcoholinformatie één facet is, wil de jongeren helpen hun beoordelingsvaardigheid te ontwikkelen en vrij hun keuze te bepalen in riskante situaties.
We hopen dat deze leermap een goede basis voor dit laatste doel zal vormen.

BEOORDELINGSSCHEMA

Alcohol : Nuchter bekeken

NAAM : ....

ADRES : ....

SCHOOL : ....

VERENIGING : ....

1. Ik heb met de map gewerkt in

Type I – afdeling	*Type II – afdeling*
☐ 1 obs	☐ eerste jaar ....
☐ 2 obs	☐ tweede jaar ....
☐ 1 or	☐ derde jaar ....

2. De globale indruk is zeer goed ☐ middelmatig ☐ goed ☐ slecht ☐

3. De persoonlijke voorbereiding vraagt teveel tijd ☐
is gemakkelijk te doen ☐

4. De informatie in de map is voldoende ☐
onvoldoende ☐

5. Handleiding en/of uitvoerige achtergrondinformatie is wenselijk ☐
noodzakelijk ☐
overbodig ☐

6. De werkbladen voor de leerlingen zijn bruikbaar ☐
minder bruikbaar ☐
niet bruikbaar ☐

7. Welke thema's werkte U uit ? In welke vakken ? Voorzag U bijkomende aktiviteiten ? (in bijlage vermelden)

8. Algemene beoordeling :

	zeer goed	goed	matig	zwak
Verjaardagsfuif	☐	☐	☐	☐
Interview	☐	☐	☐	☐
Gedicht : Op je gezondheid !	☐	☐	☐	☐
Stellingenspel	☐	☐	☐	☐
Rollenspel	☐	☐	☐	☐
Alcohol en Distillatie	☐	☐	☐	☐
Drinken in het verleden	☐	☐	☐	☐
Elk land heeft zijn 'nationale' drank	☐	☐	☐	☐
Alcohol in je lijf ?	☐	☐	☐	☐
Reclame	☐	☐	☐	☐
Affiches	☐	☐	☐	☐
Strips	☐	☐	☐	☐
Alcoholvrije receptie	☐	☐	☐	☐
Tentoonstelling	☐	☐	☐	☐

9. Bijkomende inlichtingen, opmerkingen, aktiviteiten, vragen, suggesties, graag in bijlage.

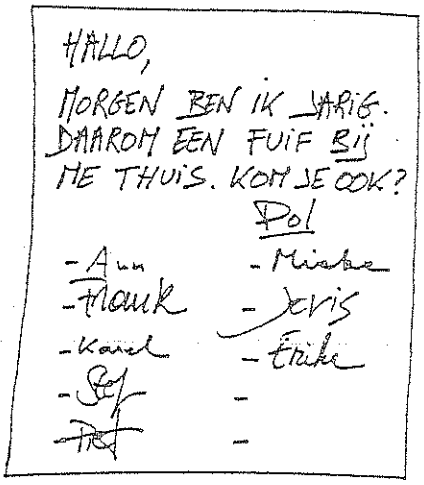
HARTELIJK DANK !

**Bespreking opsturen naar : V.A.D. vzw – Werkgroep "Onderwijs"
Papenvest 78 – 1000 BRUSSEL**

VERJAARDAGSFUIF

DEEL 1 : DE UITNODIGING

Vrijdagnamiddag : 15 uur 30.
Het laatste uur van een lange week. Een saaie les zonder einde. Maar het week-end staat voor de deur ... eindelijk !
Een briefje wordt doorgegeven. Het belandt op de bank van Sigrid en Inge. Dat briefje vertelt :

HALLO,
MORGEN BEN IK JARIG.
DAAROM EEN FUIF BIJ
ME THUIS. KOM JE OOK?
Pol
- Ann - Mieke
- Frank - Joris
- Karel - Erika

Sigrid vult haar naam onmiddellijk in. Inge twijfelt.
— Waar wacht je nu op ?, vraagt Sigrid, dat briefje moet terug.
— Jij kent mijn ouders zeker niet ? Ze willen niet dat ik al uitga. Te jong, zeggen ze. Dansen, jongens, roken, drinken ... daar willen ze niets van weten. Mijn ouders vertrouwen het niet.
Toch wil Inge er dolgraag naartoe. Ze wil het eindelijk eens zelf meemaken. Ze heeft trouwens een zwak voor Pol, de jarige. Alleen weet hij dat niet.
Sigrid tracht haar te overhalen. Zij mag immers àlles van thuis, dat weet iedereen. En een avondje uit met Joris zou ze voor geen geld willen missen, dat weet ook iedereen.
— Toe nou, Inge, doe niet flauw. Ik vul je naam wel in en ...
De leraar, kwaad, onderbreekt het onderonsje. Voor hem is het ook bijna week-end. Dit laatste uur is hem ook teveel.
Sigrid belooft 's avonds te telefoneren.

V.A.D. onderwijs

B/2 Vrijdagavond : 18 uur 44.

Inge zit op haar kamer. De radio speelt keihard. Ze zit te dagdromen en te fantaseren over die fuif van Pol. Al haar vrienden, toffe muziek, eens lekker dansen, heel veel plezier maken en ... de telefoon rinkelt ! Moeder neemt op. Verdorie ! Het is de vader van Sigrid. Die belde nog nooit. Zou Sigrid ? Het wordt een lang gesprek. Natuurlijk, het gaat over zaterdagavond, de fuif. Inge's moeder argumenteert. Er wordt bikkelhard onderhandeld. Daar gaat moeder weer : dat oude liedje over 'nog te jong' en zo. Naar het einde toe klinkt ze wat toegeeflijker. Ja ? ... Nee ? ... Misschien ? Einde gesprek.
Inge kan zich niet inhouden :
— Mag ik moeder ? Is het O.K. ? Ooh, alstublieft, mag ik gaan ?
— Momentje, sust moeder, je mag gaan ...
— Jooooooooooooooooeeeeeeeeeeeeeeepppiiiiiiiiiiiiiiiieeeeeeeeeeee !
— Maar ...
— Maar ?, vraagt Inge, ongerust.
Moeder vervolgt :
— Laat me nu even uitspreken, Inge. Je mag gaan. Morgenavond brengt vader je met de wagen bij Sigrid thuis. Haar ouders zullen jullie naar dat feestje brengen én jullie daar ook komen afhalen om 23 uur stipt. Dat vinden we een redelijk uur, nietwaar Jos ?
Jos mompelt iets, knikt en verstopt zich weer achter zijn krant.
— En, zegt moeder met nadruk, wij rekenen op jou dat je je gedraagt. Je weet wat dat betekent, hé Inge ? Of ...
— Jaja, moeder. Beloofd ! Beloofd is beloofd ! Ik zal de voorbeeldigheid zelve zijn. O, dank U, dank U !
Inge is dolgelukkig. Eindelijk is het zover. Ze mag gáán.

Zaterdagavond : 19 uur 25.

Inge zit in de wagen, naast vader. Hij brengt haar naar de Lawijnstraat. Daar woont Sigrid.
Inge is opgewonden, ze is razend nieuwsgierig naar wat komen zal. Ze heeft haar nieuwe gele broek aan en van moeder leende ze die mooie grijze trui die haar zo goed staat. Kwestie van tiptop in orde te zijn !

Zaterdagavond : 19 uur 32.

Lawijnstraat 23 ... 25 ... 27 ... 29 ... 31 ... 33 ...
— 35 ! Hier is het, roept Inge opgetogen.
Vader stopt voor het huis, laat Inge uitstappen, geeft haar nog wat vaderlijke raad, zoent haar goeieavond en rijdt weg. Gelukkig is hij een man van weinig woorden.

Zaterdagavond : 19 uur 35.

Sigrid doet de deur open. Ze begroeten elkaar met veel lawaai en gelach. Sigrid is nog niet klaar.
— Wacht je even ? Ik ben zo terug.
— Waar zijn je ouders ?, vraagt Inge.
— Och, die zijn uit. Gaan eten met vrienden, denk ik.
— Maar hoe geraken we nu bij Pol en wie brengt ons weer thuis ?, vraagt Inge ongerust.
— Bah, ze vertrouwen ons wel. En om te gaan nemen we de tram. We vinden wel iemand die ons een lift geeft deze nacht. Maak je niet druk. Enne ... je ouders hoeven dit niet te weten, nietwaar ?!?
Inge is allesbehalve gerustgesteld. Maar ja, deze avond is zo belangrijk en niets mag haar pret bedreven.
— Zeg Inge, maak het je maar gemakkelijk terwijl je wacht en neem een glas. Je vindt de bar naast de T.V.

V.A.D.
onderwijs

Inge herinnert zich haar belofte aan haar ouders.

— Heb je geen cola in huis ?, vraagt ze.

— Doe niet truttig, roept Sigrid vanuit de badkamer, kies uit de bar en schenk mij ook een glas in. En vergeet het streepje niet !

Het streepje ? Welk streepje ?, vraagt Inge zich af.

Inge onderzoekt de bar. Ze kent deze dranken niet. Of toch : Gin. Dat drinkt vader af en toe. Ze vult twee glazen en zet de fles netjes terug in de bar. Dan herinnert ze zich iets : het streepje.

Ze roept, zodat Sigrid, boven, haar kan horen :

— Wat bedoelde je met dat streepje, Sigrid ?

— Wel, voordat je inschenkt, trek je een streepje op de fles totwaar de drank komt. Voordat je de fles op z'n plaats terugzet vul je ze bij met water tot dat streepje. Niemand merkt iets. Dat streepje moet je natuurlijk uitvegen. Mijn ouders zijn ook niet van gisteren. Doe jij dat dan nooit ?

— Nee, nooit, roept Inge terug, en nu heb ik het ook niet gedaan.

— Stommerd !, is het antwoord van Sigrid, doe er dan zo maar wat water bij. Ik kom zo.

Tien minuutjes later doet Sigrid haar intrede in het salon. Inge's mond valt open van verbazing. Zo heeft ze haar vriendin nog nooit gezien : een te gek kleed, haarfijne hoge hakjes, hoog opgestoken haar (net een palmboompje), een vuurrode mond, gitzwarte wimpers en nog een hele reeks kleurtjes.

— Hoe vind je me ?

— Wel, heu ...

— Tuurlijk, jij ziet er altijd zo braafjes uit, Inge, ik heb tenminste stijl. Waar staat mijn glas ? Heb jij nog niet gedronken ?

Sigrid neemt een grote slok, wordt even daarna knalrood, zet haar glas neer en zucht van voldoening :

— Niet slecht op te beginnen, hé !?

Inge proeft heel voorzichtig, een heel klein slokje. Ze proest het uit.

— Maar wat kan jij toch truttig doen, meid. Wat zal je dan drinken op die fuif ?

— 'k weet het niet, stottert Inge, maar dit is niet te drinken, t'is veel te straf.

— De melk staat in de koelkast, trek je plan, ik drink je glas wel leeg.

Inge wordt nerveuzer. Zal ze zich niet belachelijk maken deze avond ? Ze kent en lust al die drankjes niet en vergeleken met Sigrid ziet ze eruit als een voddenpop. De moed zakt in haar schoenen.

— Inge, kom, we zijn weg. Ik heb er veel zin in. Joris is er zeker al.

Joris, denkt Inge, dat is de vriend van Pol. Straks zie ik hem. En snel zijn ze het huis uit.

DEEL 2 : DE FUIF

Zaterdagavond : 20 uur 51

De meisjes staan voor het huis van Pol. Van waar ze staan, kunnen ze de muziek reeds horen : "LA LA LALALA, LIFE IS LIFE ! LA LA ...". Tegen de gevel staan een heleboel fietsen en enkele bromfietsen. De meesten zijn er al.

Op het ogenblik dat Inge op de bel wilt drukken, gaat de deur open. Pol staat in de deuropening. Naast hem z'n ouders, jassen aan, vertrekkensklaar.

— Haha ! Nog twee elegante dames, zegt de vader.

— Dag mevrouw, dag mijnheer.

— Dag meisjes. Kom binnen, zegt de dame, wij laten Pol en z'n vrienden maar een tijdje alleen. De huiskamer is trouwens helemaal ingepalmd. Dan gaan we maar gezellig met

z'n tweetjes naar de bioscoop. Ik denk dat we op Pol kunnen rekenen om alles in orde te houden.
– Tuurlijk moeder, ik zorg voor het huis. Dag pa, veel filmgenot !
– Tot straks en ... denk aan de buren.
– Beloofd. Ik vergeet het niet.
Even later, na veel gewuif, zijn Pols ouders vertrokken.
Inge en Sigrid hebben samen een plaat gekocht voor Pol. Hij is er erg blij mee. Inge voelt zich heel gelukkig wanneer hij haar erg vriendelijk bedankt.
– Wij boffen zeg, het kot voor ons alleen, roept Sigrid enthousiast, wij zullen d'er eens invliegen !
– Denk je dan dat het een verschil uitmaakt of mijn ouders er al dan niet zijn ?, vraagt Pol.
– Och, ouders bederven de pret alleen maar.
– Dat vind ik niet. Ik mag hier een feestje geven. Heel lief van hen, denk je niet, Sigrid ?
– Bah ...
In de huiskamer is het een gezellige boel. De hele klas is er. De ruimte is prettig ingericht : de tafel is verschoven, zodat er plaats om te dansen is en een paar keukenstoelen staan bij de salonzetels. De muziek speelt luid, maar toch kan je met elkaar praten zonder in elkaars oren te moeten schreeuwen.
– Wat willen jullie drinken ?, vraagt Pol als goede gastheer.
– Voor mij een gin, antwoordt Sigrid, ik had er daarnet al één.
– Het spijt me, maar als je iets alcoholisch wilt, moet je kiezen : een biertje of een glaasje wijn. Dat heb ik m'n ouders moeten beloven : géén straffe dranken op het feest. Het is ten eerste veel te duur en bovendien word je er té gemakkelijk dronken van, zeggen ze.
– t'is toch niet waar zeker, het begint al goed. Geef me dan maar zo'n stom glas wijn. En goed gevuld, A.U.B. !
– Voor jou ook een wijntje, Inge ?
– Euh ...
– Of heb je liever wat anders ?
– Oh ! Mag ik dan wat anders vragen ?
– Ja hoor ! In de koelkast vind je frisdrank en fruitsap. Ga je gang, bedien je maar !
Inge voelt zich opgelucht. Daarnet vreesde ze nog uit de toon te vallen omdat ze geen alcoholische dranken lust. Nu staat ze met Frank en Ann te babbelen, in haar hand een glas appelsap.
Er wordt geklonken op Pol.
– Gelukkige verjaardag !
– Gezondheid !
– Proficiat !

Zaterdagavond : 22 uur 26.

Het feest draait op volle toeren. Inge amuseert zich rot. Ze praat, lacht en af en toe staat ze op de dansvloer. Keer op keer vraagt Pol haar om met hem te dansen. Ze is in de wolken. Sigrid blijft de hele tijd in de buurt van Joris. Een glas wijn blijft de hele tijd in de buurt van Sigrid.
Pol draait de muziek wat zachter.
– Hé, wat doe je nu ?, vragen enkelen kwaad.
– Het is al halfelf en ik mag de buren niet storen.
Dat vinden sommigen maar een flauwe reden. Anderen bieden zich aan om glazen en kopjes af te wassen. Iemand merkt op dat Karel zo lang in het toilet blijft. Pol gaat er even op de deur kloppen.

– Karel, gaat het ?
– Beeeuuuuuuuhhhh, jaja, laat mij efkes alleen, antwoordt Karel met een flauw stemmetje.
– Ik denk dat hij ziek is, vertelt Pol aan de anderen.
– En ik denk dat hij wat teveel wijn opheeft, merkt Mieke op.
– Poe, de sukkel kan niet drinken, hij kan zelfs niet tegen wat wijn, spot Sigrid. Hee maat, schenk mij nog eens in !

Zaterdagavond : 23 uur 12.

De ouders van Pol zijn net thuis. Ze komen er even bijzitten voor een babbel. Even later, wanneer ze ervan overtuigd zijn dat alles goed verloopt, nemen ze afscheid en gaan ze slapen.
– Pol, maak het niet te laat, jongen.
– Nee moeder, nog even. Slaapwel.
Ondertussen merkt Inge dat het elf uur voorbij is.
– Zeg Sigrid, we zouden rond elven naar huis gaan en ...
– Ben je helemaal ? Ik kom pas goed op dreef !
– Ja, maar ...
– Begin nu niet te zagen. We blijven !
Inge kan haar niet overhalen. Ze voelt zich er niet goed bij. Ze had beloofd.
Sigrid luistert niet meer en roept :
– Komaan, ik bedien. Wie wil nog iets drinken ? Jij nog een biertje zeker, Pol ?
– Bedankt, ik stop ermee. Het zou mij teveel worden.
– Pfff, flauwerd ! David, voor jou nog een glas wijn ?
– Nee, echt niet, dank je. Liever een cola. Ik moet trouwens met de fiets naar huis.
– Och, sukkelaars, doen jullie nu allemaal zo braaf ? Fruitsapjes drinken is goed voor Caroline, Karel, Inge en die andere engeltjes ! Ondertussen is Frank opgestaan. Hij trekt z'n jas aan en wenst iedereen goedenacht. Hij wendt zich tot Sigrid :
– Wat jij flauw noemt zeg ! Flauw doen is zich laten overdonderen door iemand als jij.

Zondagochtend : 00 uur 14.

De gasten zijn vertrokken. Alleen Joris, Sigrid en Inge zijn er nog. Een wagen stopt voor de deur. Het is de oom van Joris, die hem komt halen.
– Zeg Joriske, jouw oom voert ons ook wel naar huis zeker ?, vraagt Sigrid poeslief.
– Oei, ik dacht echt dat jullie vervoer hadden. Nee, dat kan ik m'n oom niet vragen. Dat is te ver omrijden.
– Jij stuk verdriet, sist Sigrid, jij laat mij stikken ... Ontplof !
– Hola, hola, komt Pol tussenbeide, Joris, ga jij maar met je oom mee, ik bedenk wel iets. Zeg meisjes, ik haal een paar slaapzakken en dan ...
– Géén sprake van ! Ik slaap niet op de grond, mijnheertje !
– Goed dan, dan is er maar één oplossing.
Pol loopt stilletjes de trap op. Hij komt terug met z'n moeder. Zonder veel commentaar trekt zij haar jas aan en neemt haar autosleutels.
– Ja meisjes, op weg dan maar.
Inge voelt zich ellendig, ze voelt zich beschaamd, ze voelt zich beetgenomen.
– Trek het je niet teveel aan, Inge, zegt Pol, ik ben blij dat je er was deze avond.
– Dag Pol, sorry hoor.
– Niets aan de hand. En ... je zag er erg mooi uit, weet je.

Zondagochtend : 00 uur 35.

De moeder van Pol zet de meisjes af in de Lawijnstraat. Inge bedankt haar. Sigrid is al uitgestapt. Met veel moeite en lawaai slaagt ze erin de deur te openen.
— Sssstt, je ouders, fluistert Inge.
— Niets van aantrekken. Die zijn nog lang niet thuis.
— Ah ...

Zondagvoormiddag : 9 uur 14.

Inge is opgestaan. Sigrid slaapt nog. Haar ouders ook. Inge wil zo snel mogelijk naar huis. Ze voelt zich ongemakkelijk. Ze schrijft een dankbriefje en gaat weg. Op de tram naar huis vraagt ze zich af wat ze vader en moeder zal vertellen ...

Maandagochtend : 8 uur 30.

Het eerste lesuur van de week.
Sommigen zien er wat bleekjes uit.

MIC VLINCK

WERKEN ROND DE TEKST "VERJAARDAGSFUIF"

1. ENKELE VRAGEN EN OPDRACHTEN BIJ DE TEKST

- r. 13 : Sigrid mag àlles van thuis. Is dat werkelijk zo ? Wat mag ze niet ? Waarom ? (r. 70-84 : het streepje)
- Wat is de houding van Sigrid tegenover Inge ?
  Zoek enkele woorden en uitdrukkingen in de tekst die Sigrid gebruikt om Inge belachelijk te maken.
- Volgens Sigrid heeft Inge geen stijl. Ze is te braaf gekleed. Is dat de mening van iedereen ? Wie denkt er anders over ?
  (r. 112/r. 213)
- Inge lust geen gin. Ze vindt het te sterk. Welke niet-alcoholische drank biedt Sigrid haar aan ?
  (r. 99)
  Wat vind je van de keuze die Inge heeft ?
- Wat is jouw mening over de houding van de ouders van :
  - Inge ?
  - Sigrid ?
  - Pol ?
- Ze hebben allemaal 'vertrouwen' in hun dochter of zoon.
  Verdient – Inge dat vertrouwen ?
  – Sigrid
  – Pol
- Sigrids en Pols ouders laten hun kinderen soms alleen.
  Doen ze dat op dezelfde manier en om dezelfde reden ?
  Welke houding vind jij de beste ? Waarom ?
- Sigrid kent een middeltje om een glaasje te drinken zonder dat haar ouders het merken.
  Wat vind je ervan ?
  Is het een goed middeltje ? Kunnen haar ouders echt niets merken ?
- Waarom voelt Inge zich zo zenuwachtig en bang voordat ze naar de fuif gaat ? Waar lees je dat ?
  Moet ze zich zo wel voelen ? Waarom wel/niet ?
- Ga je akkoord met de mening van Sigrid : 'ouders bederven de pret' ? Leg uit.
- Wie drinkt teveel op het feest ?
  Hoe weet je dat ?
- Voelt Inge zich altijd even goed tijdens de avond ?
  Waarom niet ? Hoe zou jij je voelen ?
- r. 119 : Wat bedoelt de vader van Pol met 'Denk aan de buren' ?
- Waarom weigeren Pol en David het laatste glas dat Sigrid hen aanbiedt ? Wat is hun houding t.o.v. alcohol ?
- Sigrid voelt zich in de steek gelaten door Joris omdat ze niet kan meerijden. Geef je haar gelijk ?

- Wat zou de moeder van Pol denken wanneer ze de meisjes naar huis moet voeren ? Waarom denk je dat ? Waar lees je dat ?
- r. 222 : Inge vraagt zich af wat ze haar ouders zal vertellen. Welke zal haar versie zijn volgens jou ? Hoe zullen haar ouders reageren als ze de waarheid wel/niet vertelt ? Wat zou jij in haar plaats doen ? Waarom ?
- r. 226 : Wat betekent dit zinnetje ?

2. VERWERKING

- Klassegesprek. Mogelijke onderwerpen :

  a. IEDEREEN HEEFT ZIJN STIJL. EEN STIJL WAAR HIJ/ZIJ ZICH GOED BIJ VOELT. (i.v.m. kledij, drinken, uitgaan, ...).
  Startvragen : Wat is jouw definitie van 'stijl hebben' ?
  Zijn er werkelijk mensen zonder stijl ?
  Zijn er goede/belachelijke/... stijlen ?
  Wat is jouw stijl ?

  b. ALCOHOL DRINKEN KAN ... MET MATE.
  Startvragen : Wat denk je van alcohol drinken ?
  Waarom zou je drinken ?
  Hoeveel zou je drinken ?
  Waarom zou je op een bepaald moment stoppen ?

  c. WAT MOETEN OUDERS WEL/NIET TOELATEN ?
  Startvragen : Bespreking van de houding van de ouders in het verhaal.

- Rollenspel (zie elders) : Situatie : Inge komt thuis. Ze vertelt haar ouders wat er precies gebeurd is. Hoe reageren ze ?

- De bespreking van dit verhaal kan eventueel uitmonden in het voorstellen van een alcoholvrije receptie (zie elders).

INTERVIEW

1. DOELSTELLINGEN

- Het interview biedt de leerlingen de mogelijkheid om levensechte informatie te krijgen die meer aanspreekt dan schriftelijke informatie.
- De leerlingen gaan na om welke redenen en in welke omstandigheden gedronken wordt. Ze gaan ook na in welke mate men daarbij beïnvloed wordt door andere mensen en/of factoren.
- De leerlingen oefenen belangrijke aspecten van taalvaardigheid (vragen formuleren, luisteren, verslaggeven), leren gesprekken voeren, drempelvrees en verlegenheid overwinnen en ze merken dat anderen hen ernstig nemen.

2. VERLOOP

Inleiding

- Laat de leerlingen individueel of in groep vragen noteren over wat hen interesseert i.v.m. het thema drinken (eventueel de klas opsplitsen).
- Noteer de vragen van de leerlingen op bord. Plaats de informatieve vragen (bijv. Hoeveel drank wordt er jaarlijks in België verkocht ?) meteen afzonderlijk. Plaats gelijklopende vragen bij elkaar. Geef zelf eventueel een aantal bijkomende of aanvullende vragen.
- Uiteindelijk komt er op bord een overzichtelijke vragenlijst over drinken, drinkgewoonten, hoe mensen elkaar al dan niet beïnvloeden om te drinken, ... (zie bijlage : vragenlijst)
- !!!!!!! Tijdens de inleiding is het van belang het begrip 'verslaving' te relativeren en de leerlingen op het hart te drukken dat **alcoholgebruik niet hetzelfde is als alcoholverslaving, i.v.m. het mogelijk drinkgedrag van ouders, familieleden en kennissen !!!!**
- Zorg voor schrijfgerief en eventueel cassetterecorder.

Kern

Opdracht voor de leerlingen (individueel of per twee) : Twee mensen (vader, moeder, oom, broer, zuster, kennis, leerkracht, ...) interviewen. De vragen op bord dienen hierbij als leidraad.
Een proefinterview in de klas (bijv. met de leerkracht) kan nuttig zijn.
Een tweede mogelijkheid bestaat erin de leerlingen elkaar te laten interviewen.
1. Indien ze reeds drinkgewoonten hebben (???)
2. I.v.m. hun mening hieromtrent en hun toekomstig drinkgedrag.

Noot : Leg er voldoende nadruk op dat de interviews beknopt moeten blijven (maximum tien minuten) en dat een goede verslagname van belang is. Leerlingen mogen ook niet te afhankelijk van de vragenlijst werken. Vragen dienen aangepast te worden aan de ondervraagde. Er moet ruimte zijn voor improvisatie.
(zie ook bijlage : tips voor een interview)

C/2

Slot

- Klassegesprek : verwerking van de gegevens uit de interviews.
- Vraag even hoe het afnemen van de interviews verlopen is, hoe verslag is gemaakt.
- Leg kort de werkwijze (die hierna volgt) uit.
- Begin met een korte peiling : hoeveel geïnterviewde mensen drinken nooit, soms, regelmatig, vaak ?
  Gebruik bij de verwerking van de gegevens de vragenlijst op bord als leidraad. Begin bijvoorbeeld met de voornaamste reden waarom mensen weinig of niet drinken.
  Laat de leerlingen verslag geven van hun gegevens over die vraag : 'M'n zus drinkt af en toe, omdat ... ; M'n oom drinkt nooit omdat hij ...'
  Vervolg met de reden waarom en de omstandigheden waarin iemand méér drinkt.
- Inventariseer en bespreek op dezelfde wijze alle andere vragen. Deze besprekingen en de besluiten kunnen kort op bord worden genoteerd.

3. VERWERKING

De gegevens uit de vragen kunnen worden omgezet in blokdiagrammen of in percenten.

4. VARIANT

Een analoge voorbereiding en vragenlijst kunnen gemaakt worden met als doel het interviewen van :
- een cafébaas
- een hulpverlener
- een politieman
- een drankverkoper
- een geneesheer
- ...

5. BIJLAGE : Leerlingenblad bij 'Interviewen'

TIPS VOOR EEN INTERVIEW

1. Maak met degene die je gaat interviewen een duidelijke afspraak over plaats en tijd.
2. Denk om papier en pen (of cassetterecorder).
3. Vergeet niet jezelf voor te stellen.
4. Vertel voordat je begint met het interview waarom het gehouden wordt en wat er verder mee gebeurt.

Indien je met twee een interview houdt :

5. Spreek van tevoren goed af wie de vragen gaat stellen en wie de antwoorden opschrijft (je kunt ook afspreken om halverwege te wisselen).
6. **Voor de vragensteller :**
   Als het antwoord op een vraag je niet duidelijk is, vraag dan door of stel je vraag opnieuw.
   Als het antwoord volgens jou te kort is, kun je best nog een vraag stellen waardoor je meer te weten komt.
   Hou rekening met de verslaggever. Stel de volgende vraag pas als het antwoord op de vorige vraag helemaal opgeschreven is.
7. **Voor de verslaggever :**
   Schrijf niet alles op, maar probeer alleen het belangrijkste op te schrijven.
   Als je het niet bij kan houden, vraag dan aan de geïnterviewde of hij even wil stoppen of z'n antwoord wil herhalen.
   Lees, als alle vragen gesteld zijn, de antwoorden die je opgeschreven hebt even voor. Als je belangrijke dingen vergeten bent, kan je die nog aanvullen.

VOORBEELD VRAGENLIJST

DRINK JIJ ? (wijn, bier, jenever, whisky, ...)

Indien weinig of niet :

— Waarom niet ?
— Hoe komt het volgens jou dat andere mensen wel drinken ?
  Waarom beginnen ze eraan ? Wat hebben ze eraan ?
— Drinken je ouders, broers, zusters, vrienden, vriendinnen ?
— Wat vinden mensen die wel drinken ervan dat jij niet of weinig drinkt ? Krijg je daar opmerkingen over ? Welke ?
— ...

Indien wel :

— Hoe ben je begonnen met drinken (de eerste keer, de aanleiding, waarom) ?
— Waarom drink je ? Wat geeft je dat ?
— In welke omstandigheden (situatie, plaats, moment, stemming) drink je of drink je meer dan anders ?
— Wat heb je er dan aan ? Zou je dat ook kunnen bereiken zonder te drinken ? Hoe ?
— Drinken je ouders, broers, zusters, vrienden, vriendinnen, ...
— Heb je al opmerkingen gekregen van niet-drinkers ? Welke ?
— ...

D/1

OP JE GEZONDHEID!

Gelukkige verjaardag
en nog vele, vele jaren.
Op je gezondheid !

Prettig Kerstfeest en
een gelukkig Nieuwjaar.
Op je gezondheid !

De school is gedaan.
Oef, die boeken dicht.
Op je gezondheid !

Hoho, je plechtige communie.
Nu klink je toch met ons ?
Op je gezondheid !

Tof, zo'n vakantiejob.
Nu kan je ons wel eens trakteren.
Op je gezondheid !

We hebben gewonnen : 4-0.
We speelden ze plat.
Op je gezondheid !

Wauw, 'n nieuwe bromfiets !
Nu kan je pas uitgaan.
Op je gezondheid !

Oooooooh, je lief liet je vallen.
Je vindt er wel tien mooiere.
Op je gezondheid !

Op je diploma ! Gezondheid !
Omdat het concert geniaal was ! Gezondheid !
Op je nieuw lief ! Gezondheid !
Omdat het zaterdag is ! Gezondheid !
Op je rijbewijs ! Gezondheid !
Omdat we je graag hebben ! Gezondheid !
Op je verjaardag ! Gezondheid !
Omdat we nog niet naar huis gaan ! Gezondheid !
Op de eerste schooldag ! Gezondheid !
Omdat we samen zijn ! Gezondheid !
Op het weekend ! Gezondheid !
Nog een rondje ! Gezondheid !
Nog een rondje ! Gezondheid !
Nog een rondje ! Gezondheid !

Schol ! Tchin tchin !
Prosit ! Santé !
Op je gezondheid !

Op mijn gezondheid ?

V.A.D.
onderwijs

MIC VLINCK

WERKEN ROND HET GEDICHT "OP JE GEZONDHEID"

1. ENKELE VRAGEN EN OPDRACHTEN

- Wat betekent 'Op je gezondheid !' of 'Gezondheid !' op het einde van elke strofe ? Wat zou er dan telkens gebeuren ?
- Wat vind je van de redenen (in het gedicht) om een glas te drinken ?
- Maak (per twee of in groep) een lijst van goede redenen, minder goede redenen en helemaal geen goede redenen om te drinken (in het gedicht). Vergelijk je oplossing met die van de andere groepen.
- Zijn er wel goede/slechte redenen bij ?
- Ken je nog andere momenten of gebeurtenissen waarbij mensen graag een glas drinken ?
  Waar en wanneer gebeurt dit ?
  Bij wie ?
  Wat vind je er zelf van ?
- 10de strofe : Ken je nog zo'n uitdrukkingen bij het klinken ? Welke ?
- Wat zou de auteur bedoelen met de allerlaatste regel : 'Op mijn gezondheid !' ?

2. VERWERKING

Het gedicht voorlezen :

- Individueel.
- Elke strofe wordt door iemand anders voorgelezen.
- Enkele lezers nemen elk een strofe voor hun rekening, terwijl de hele klas 'Op je gezondheid !' meeleest (negende strofe : elke regel wordt door iemand anders voorgelezen).
- Crescendo : rustig en langzaam starten en alsmaar luider en sneller lezen naar het einde toe.
- Een klankdecor creëren : het vullen en rinkelen van glazen, gelach en geroep, ...
- Elke strofe kan als basis dienen voor :
  - sketch
  - mime
  - rollenspel
  - tekening
  - ...

STELLINGENSPEL

1. DOELSTELLINGEN

Vaststellen waar elke leerling als individu en de klas als geheel staat met betrekking tot een aantal stellingen. Doordat iets zichtbaar wordt, worden de leerlingen gemotiveerd een nadere verklaring te vragen en te vernemen over die stellingen.
Tegenstellingen worden duidelijk weergegeven en leiden tot discussie.

2. VERLOOP

Inleiding : De leerkracht legt uit hoe de stellingen moeten worden beoordeeld.

Kern

WERKMETHODE A

De stellingen worden in schaalvorm aangeboden (zie bijlage)

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

WERKMETHODE B

Elke leerling krijgt een reeks van vijf verschillende kleurkaartjes, waarop kan geschreven worden :

GROEN = volledig akkoord
BLAUW = bijna akkoord
WIT = ik weet het niet
GEEL = niet helemaal akkoord
ROOD = volledig niet akkoord

Per stelling, door de leerkracht voorgelezen, geeft elke leerling zijn mening door een kleurkaartje omhoog te steken (liefst iedereen op hetzelfde moment).

VOOR BEIDE WERKMETHODEN

Na elke vraag en beoordeling volgt een bespreking. De leerlingen verantwoorden hun oordeel (extreem uiteenlopende standpunten krijgen extra-aandacht). De leerkracht telt vervolgens de scores en vult dit in op een bordschema.

Slot

Klassikaal maakt men een selectie van de belangrijkste stellingen. Welke vragen vonden wij de interessantste ? Wat zijn de 'hete hangijzers' ? (zie verwerking)

3. VERWERKING

De scoregegevens van de geselecteerde stellingen (zie slot) kunnen worden omgezet in blokdiagrammen of in percenten.

4. BIJLAGE : Stellingenblad leerlingen

1. Een echt feestje is een feestje waar gedronken wordt.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

2. Je mag zelf beslissen op welke leeftijd je drinkt.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

3. Dronken mensen zijn altijd gezellig en grappig.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

4. Je mag af en toe eens licht aangeschoten zijn.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

5. Indien ik later bijvoorbeeld piloot wil worden, kan ik beter nooit met drinken beginnen.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

6. Ik vind bier of wijn best eens lekker.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

7. Jonge mensen drinken om groot te doen.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

8. Als kinderen niet mogen drinken, dan mogen hun ouders dat ook niet.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

9. Mensen die drinken worden soms erg oud. Dus toch niet zo slecht voor de gezondheid.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

10. Wanneer al m'n vrienden een pintje bestellen, kan ik moeilijk een cola vragen.

☐	☐	☐	☐	☐
volledig akkoord	bijna akkoord	ik weet het niet	niet helemaal akkoord	volledig niet akkoord

ROLLENSPEL

1. DOELSTELLINGEN

Door middel van rollenspel kunnen de leerlingen op een levendige en inlevende manier omgaan met de problematiek van alcohol. De problematiek wordt zo in zijn verschillende facetten belicht en bespreekbaar gesteld.

2. VERLOOP

Kern

De spelers krijgen een duidelijke beschrijving of mondelinge aanduiding van de situatie en de rollen die gespeeld moeten worden (zie bijlage).
De rolverdeling gebeurt vrijwillig of door loting.
De spelers bereiden hun rol kort voor en trachten zich zo goed mogelijk in te leven. De manier van voorbrengen en de dialogen worden aan de spelers overgelaten. Er is dus ruimte voor improvisatie. De leerkracht let er best op dat de situaties op een realistische maar niet karikaturale wijze worden gespeeld.
De spelers acteren en ondertussen observeren de andere leerlingen het spel.
Een rollenspel hoeft niet lang te duren. Soms kan het bestaan uit een paar zinnen of één handeling. In het algemeen geldt dat het spel gestopt wordt zodra de reactie van de hoofdpersonen op de situatie duidelijk is.

Slot

De acteurs vertolken hun ervaringen en gevoelens bij het acteren. Zo ook voor de toeschouwers. De leerkracht polst naar die ervaringen en gevoelens.
De leerkracht kan het gespeelde doortrekken naar de realiteit en de echte leefwereld van de jongeren.
Bij de nabespreking gaat het om de gekozen oplossing en **niet** om de kwaliteit van het spel. Het gaat om vragen als :

- Zou het in de werkelijkheid ook zo gaan ?
- Wat kan je bereiken met deze houding ?
- Had zij ook nog anders kunnen reageren ?
- Wat zijn de gevolgen van zijn reactie ?
- Voor wie is deze oplossing goed/slecht ?

Vragen die je **niet** moet stellen zijn :

- Vind je dat Jan overtuigend speelde ?
- Was het spel goed opgebouwd ?

3. BIJLAGE : Situatie- en Rolbeschrijvingen

SITUATIE A

Op een vrije dag werd met enkelen een bezoek gebracht aan een café. Het cafébezoek was nochtans door de ouders verboden. Er werd bier gedronken en de sfeer was erg plezierig.
Je gaat terug naar huis, maar je bent te laat. Je moeder merkt dat je bier hebt gedronken (ze ruikt het) en er volgt ruzie. Na enkele minuten komt vader ook thuis en mengt zich in de ruzie.

Variante : Na enkele minuten komt vader thuis van zijn werk. Vooraf bezocht hij met zijn werkmakkers hun stamcafé. Tijdens de ruzie spreekt de dochter/zoon over het café-bezoek van vader.

SITUATIE B

Op school. Toevallig kom je, in een hoekje van de speelplaats, bij een groepje oudere leerlingen terecht. Ze plannen na de lessen een pintje te gaan drinken. Eén van hen stelt jou voor ook mee te gaan. Je weigert, je drinkt niet en je durft niet. De anderen lachen je uit, vertellen je dat je bij de kleintjes hoort. Nog anderen dringen aan !

Variante : je durft het voorstel niet te weigeren. Je gaat mee en ...

SITUATIE C

De dag van je plechtige communie of iets in die aard. Je hebt je nieuw pak aan, je krijgt geschenken. Je staat in het middelpunt van de belangstelling. Je vader en je oom vertellen je dat je nu een 'grote' bent. Dat vind je prettig en je voelt je gevleid. Ze vertellen je ook dat daarom je nu wijn mag meedrinken, want dat doen de 'groten'. Maar je lust geen wijn ...

SITUATIE D

Op een feestje met een paar vrienden. Jullie zitten samen aan een tafeltje. Je hebt niet gemerkt dat iemand drank heeft besteld. Nu heb je een glas bier voor je neus staan, maar dat heb je helemaal niet gevraagd. Normaal drink je wat anders. Je vrienden en vriendinnen heffen hun glas op en klinken ...

OVER ALCOHOL EN DISTILLATIE

1. DOELSTELLINGEN

- De leerlingen kennen de begrippen 'gisting' en 'distillatie'.
- Ze ontdekken hoe alcohol ontstaat en dat alle dranken niet even 'sterk' zijn. Ze beseffen de rol van het percentage alcohol in een drank.

2. MATERIAAL

- Bord en kleurkrijt.
- Woordenboek.
- Werkbladen leerlingen (zie bijlage).
- Schaaltjes met vruchtensap.
- Een flesje ontsmettingsalcohol.
- Een flesje parfum.
- Enkele flessen alcoholische drank of etiketten.

3. VERLOOP

Enkele dagen voor deze les : Zie OPDRACHT 2 (bijlage) : een schaaltje vruchtensap op een koele, donkere plaats zetten.

Verder verloop : Zie werkbladen leerlingen. Deze kunnen best klassikaal worden ingevuld nadat de opdrachten individueel of in groepsverband werden gemaakt.

OVER ALCOHOL EN DISTILLATIE :

Werkblad leerlingen

ALCOHOL is in zuivere vorm een **smaakloze**, **reukloze** en **kleurloze** vloeistof.
De dokter gebruikt het wel eens. Waarvoor ? ....

....

Als **spiritus** (zoek op in je woordenboek : ....

....)
gebruiken we het om iets te verwarmen of om dingen schoon te maken. Ook parfum die we gebruiken om lekker te ruiken bestaat voor een groot gedeelte uit alcohol.

Maar daar hebben we het nu niet over. We bespreken wel :

ALCOHOLISCHE DRANKEN

— Er zijn drie soorten alcoholhoudende dranken :

1. BIER.
   Voorbeelden : ....
   ....
   ....

2. WIJN (ook sherry en porto).
   Voorbeelden : ....
   ....
   ....

3. STERKE DRANK.
   Voorbeelden : ....
   ....
   ....

— Alcoholhoudende dranken worden gemaakt uit produkten als graan en vruchten.

OPDRACHT 1 : Zoek op in je woordenboek : "gisten" of "gisting" :

....

....

....

....

G/3

OPDRACHT 2 : Zet op een koele, donkere plaats een schaaltje met wat vruchtensap om het te laten gisten. Laat het een tijdje staan.

Later :

Wat zie je ? ....

....

Wat ruik je ? ....

....

Wat is er volgens jou gebeurd ? ....

....

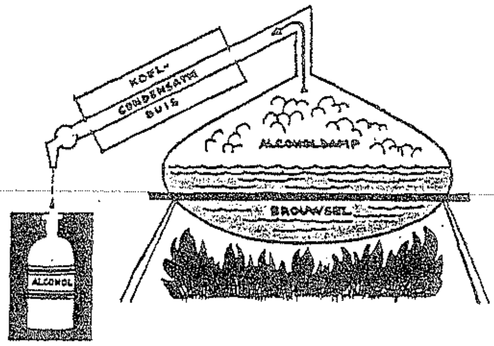
— Fruitsap bevat gistcellen : na een tijdje verandert de suiker in .... Het sap smaakt sterk. Wie ervan drinkt kan wel lichtjes dronken worden. Dus liever niet doen.

BESLUIT : ALCOHOLHOUDENDE DRANKEN WORDEN GEMAAKT UIT NATUURPRODUKTEN ALS GRAAN EN VRUCHTEN.
IN AL DIE PRODUKTEN ZIT SUIKER DIE DOOR .... VERANDERT IN ALCOHOL.

ZO WORDT **BIER** GEMAAKT UIT EEN BROUWSEL DAT UIT **HOP** OF **GERST** BESTAAT.

WIJN ONTSTAAT NA GISTING VAN .... SAP.

— Sterke dranken worden gemaakt uit een gegist brouwsel van granen, suiker of wijn. Dit brouwsel wordt **gedistilleerd.**

Alcohol kookt en verdampt bij een lagere temperatuur dan water (kookpunt water : ....). Als dus een gegiste vloeistof wordt verhit, verdampt de alcohol het eerst. Laat men die alcoholdamp door een gekoelde buis lopen, dan condenseert deze tot een vloeistof die voor ongeveer de helft uit alcohol bestaat.

BESLUIT : STERKE DRANK WORDT GEMAAKT UIT EEN VLOEISTOF WAAR EERST NOG WEINIG ALCOHOL EN VEEL WATER IN ZIT.
DOOR VERHITTING ('STOKEN') WORDT DE ALCOHOL VAN HET WATER GESCHEIDEN.
ZO ONTSTAAT EEN DRANK WAAR MINDER WATER EN MEER ALCOHOL IN ZIT.
DIT NOEMEN WE ....
STERKE DRANKEN WORDEN DAAROM OOK WEL 'GEDISTILLEERD' GENOEMD.

OPDRACHT 3 : Bekijk aandachtig de etiketten van enkele flessen alcoholische dranken. Noteer de soort en de naam van de drank in een eerste kolom. In de tweede kolom schrijf je het percentage alcohol.
Rangschik meteen van minst sterk tot sterkst.

DRINKEN IN HET VERLEDEN

1. DOELSTELLINGEN

- De leerlingen kunnen een verband leggen tussen grote historische evoluties en gebeurtenissen (vb. de Romeinse verovering van onze streken) en een deelaspect van de geschiedenis zoals de evolutie van drankproduktie en -verbruik.
- De leerlingen hebben een eerste kennismaking met de geografische oorsprong van alcoholische dranken.
- De leerlingen ervaren de verschillende functies van deze produkten doorheen de tijden.
- Zij leren een aantal nieuwe (historische) begrippen aan.
- De kinderen hanteren woordenboek en (historische) atlas.

2. MATERIAAL

- Bord en kleurkrijt.
- Teksten (zie bijlage).
- Tijdsband (eventueel zelf uitwerken).
- Wandkaart : Wereld en Europa.
- Historische atlas en woordenboek.
- Eventueel afbeeldingen van feestmalen uit verschillende historische perioden.

3. VERLOOP

Inleiding

Tonen van afbeeldingen van feestmalen tijdens verschillende historische perioden (ofwel er over vertellen).
Vragen : – Wat deden deze mensen tijdens het feesten ?
– Wat zouden ze gegeten en gedronken hebben ?
– Zouden dat dezelfde dranken geweest zijn die wij nu kennen ?

Kern

De drie teksten in bijlage worden gelezen en de bijkomende vragen en opdrachten worden opgelost. Dit kan in groep gebeuren : één tekst per groep.

Slot

De oplossingen en resultaten van elke groep worden klassikaal besproken.
Of : elke groep presenteert zijn tekst en de verwerking ervan aan de rest van de klas.
Op beide manieren kunnen de leerlingen van de overige groepen hun eigen werkblad aanvullen.

BIER

- Bier is na water waarschijnlijk de meest verbreide **dorstlesser**. Het wordt over de gehele wereld gedronken (behalve in **islamitische landen**).
- Het is ook één van de oudst bekende dranken. Zo zijn er in **Egypte** en in **het gebied van Tigris en Eufraat** vondsten gedaan die er op wijzen dat er reeds 4000 jaar V.C. in deze streken bier werd gedronken.
- In die tijd was bier echter niet alleen in Egypte en omstreken bekend, ook de oude bewoners van **Spanje** en **Zwitserland** en de **Germanen** en **Kelten** wisten er weg mee. Het hoogste ideaal van de **Batavieren** was bier te drinken uit de schedels van overwonnen vijanden in hun hiernamaals, het Walhalla.
- Vanaf het midden van de 10de eeuw werd het brouwen van bier vooral de zaak van de kloosters.
- Met de opkomst van de **ambachtsgilden** in de 14de eeuw begonnen ook de brouwers zich te organiseren tot gilden (brouwersgilde), waardoor ze meer bescherming kregen.
- Door alle rangen en standen werd er toen enorm veel bier gedronken. In de 15de en de 16de eeuw kwam in veel steden de brouwindustrie tot grote bloei (**Nijmegen, Groningen, Hamburg, Haarlem, Delft, Brugge, Leuven, ...**).
  Door toepassing van **hop** in plaats van het gruyte (een combinatie van kruiden) werd het bier langer houdbaar en werden de mogelijkheden om het uit te voeren groter.
- Dat het bier zo populair was, komt vooral doordat het drinkwater zo slecht was. Vroeger had men van hygiëne nog niet veel benul. Voor de bierbereiding was er echter schoon water nodig, zodat daardoor geen ziektekiemen konden worden overgebracht. **Tyfus-** en **cholerabacillen** konden in bier zelfs niet in leven blijven.
  Karel V wilde alleen in de steden verblijven waar een brouwerij gevestigd was.
- In het midden van de 19de eeuw was er een nieuwe opleving van het bier. Dit dankzij betere technieken en vakkennis.
- Na W.O. II werd het mogelijk het bier goed te verpakken in flessen en blikjes. Tegenwoordig wordt er vooral flessenbier gedronken.
- De bierindustrie is welvarend. Het bierverbruik is enorm gestegen door de betere verzorging van het bier en de **reclamecampagnes**.

BIER : Vragen en opdrachten

A. ZOEK DE VET GEDRUKTE WOORDEN IN EEN WOORDENBOEK OP EN GEEF EEN BONDIGE VERKLARING :

— **Dorstlesser** : ....

....

— **Ambachtsgilden** : ....

....

....

— **Hop** : ....

....

— **Tyfus- en cholerabacillen** : ....

....

....

— **Karel V** : ....

....

— **Reclamecampagne** : ....

....

B. ZOEK DE VET GEDRUKTE GEOGRAFISCHE BEGRIPPEN OP IN JE (HISTORISCHE) ATLAS, ZODAT JE ZE STRAKS KAN TONEN OP DE WANDKAART.

C. DUID EVENTUEEL AAN OP DE TIJDSBAND :

- De opkomst van de brouwersgilden.
- De opkomst van het flessenbier.
- Vooral Abdijen produceren bier.

D. VRAGEN :

— Bier wordt over de hele wereld gedronken, behalve in islamitische landen. Leg uit : ....

....

....

— In de 15de en 16de eeuw kwam in vele steden de brouwindustrie tot bloei. In welke landen liggen die steden ? ....

....

Zijn deze landen nu nog 'bierlanden' (bierproducerende landen) ? ....

....

— Karel V wou alleen in steden verblijven waar een brouwerij was gevestigd. Leg volledig uit : ....

....

....

DRINKEN IN HET VERLEDEN:

Werkbladen leerlingen

WIJN

- Het is niet zeker geweten waar voor het eerst wijn werd gemaakt. Men denkt echter dat al ongeveer 10 000 jaar geleden aan **wijnbouw** werd gedaan.
- De eerste geschriften over het maken van wijn dateren van ongeveer 3000 V.C. (**Mesopotamië** en **Egypte**).
- De wijnbouw verbreidde zich vanuit het **Midden-Oosten** naar de kusten van de **Zwarte en Middellandse Zee**. Zo ontstonden er grote **wijngaarden** op **Kreta**, **Cyprus**, **Egypte**, **Israël** en **Libanon**. De Feniciërs en de Grieken hielden zich bezig met de wijnhandel en brachten de **wijnstok** naar Spanje en Frankrijk.
- In **Italië** werden de eerste wijnstokken waarschijnlijk door de **Etruriërs** geplant. De Romeinen dronken wijn o.a. bij hun feesten aan de wijngod Bacchus.
- De Romeinen brachten door hun veroveringen de volken van West-Europa in contact met wijn. Wanneer er niet werd gevochten, moesten de soldaten zelf vaak de wijnbouw beoefenen en hierdoor leerden de Galliërs langzamerhand de techniek van wijnbereiding.
- Na de **ineenstorting van het Romeinse rijk** werd in **West-Europa** de kerk zeer invloedrijk. De abdijen, die overal verrezen, hadden voor de mis wijn nodig als symbool voor het bloed van Christus. Daarom ontstonden vele wijngaarden.
- De pogingen om in de **Lage Landen** wijn te verbouwen zijn mislukt, omdat het klimaat daarvoor te koud en te wispelturig was. Goede opslagplaatsen kende men toen niet en daarom moest de wijn erg **jong** worden gedronken.
- In de 17de eeuw kwam de fles met kurk in gebruik, waardoor men de wijn langer kon bewaren en **laten rijpen**. Ook begon men wijn uit een glas te drinken.
  Nieuwe gebieden werden ontdekt : in **Zuid-Amerika** en later **Californië** hielden de Spanjaarden zich bezig met wijnbouw en in **Zuid-Afrika** legden de Fransen wijngaarden aan.
- Tegenwoordig past men zeer moderne methoden toe bij de wijnbouw. Er is zelfs een aparte wetenschap, de oenologie (Grieks : OINOS = wijn) die zich bezighoudt met de ontwikkeling en de kwaliteit van de wijn.

WIJN : Vragen en opdrachten

A. ZOEK DE VET GEDRUKTE WOORDEN IN EEN WOORDENBOEK OP EN GEEF EEN BONDIGE VERKLARING :

- **Wijnbouw** : ....
....
- **Wijngaarden** : ....
....
- **Wijnstok** : ....
....
- **Jonge wijn** : ....
....
- **Wijn laten rijpen** : ....
....

B. ZOEK DE VET GEDRUKTE GEOGRAFISCHE BEGRIPPEN OP IN JE (HISTORISCHE) ATLAS, ZODAT JE ZE STRAKS KAN TONEN OP DE WANDKAART.

C. DUID EVENTUEEL AAN OP DE TIJDSBAND :

- De ineenstorting van het Romeinse Rijk.
- De fles met kurk komt in gebruik.
- Romeinen drinken wijn ter ere van Bacchus.
- De Romeinen leren de techniek van wijnbereiding aan de Galliërs.

D. VRAGEN :

- Wijn werd gedronken tijdens plechtigheden en godsdienstige feesten. Leg uit : .....
....
....
....
....
- Waar en wanneer werd er **zeker** voor de eerste keer aan wijnbouw gedaan ? ....
....
....
- Hoe kwamen de oude bewoners van onze streken in contact met de techniek van wijnbereiding ? ....
....
....
- Waarom hielden de Spanjaarden zich met wijnbouw bezig in Zuid-Amerika en niet in onze gewesten ? ....
....
....

V.A.D.
onderwijs

STERKE DRANKEN

- Een sterke drank is een drank met een hoog percentage alcohol, 22 %. Dit wordt bereikt door **distillatie**.
- Voor zover bekend, begint de kunst van het distilleren bij de **Arabieren**. Een Arabisch **alchemist**, Albukassen, gaf als eerste een beschrijving van alcoholdistillatie in de 10de eeuw N.C. De Arabieren mochten geen alcohol drinken, maar ze onderkenden wel de geneeskundige mogelijkheden.
- De **Kruisvaarders** noemden het produkt van alcoholische distillatie 'aqua vitae' (Latijn : levenswater).
- In de Middeleeuwen zijn veel abdijen het centrum geworden van de produktie van alcoholische dranken, ofwel als drank ofwel als medicijn bedoeld.
  Toen ontstonden ook vele likeuren met als basis een sterke drank, die met kruiden, vruchten en suiker prettiger van smaak werd gemaakt.
- Vele van die alcoholische dranken, zoals wij die nog altijd kennen (cognac, rum, whisky) verkregen hun typische smaak na een lange tijd in houten vaten te zijn opgeslagen. Dit werd bij toeval ontdekt, als men een lang vergeten vat openmaakte en merkte dat de oorspronkelijk rauwe, ruwe drank veranderd was in een prettig **genotmiddel**.

H/7 **STERKE DRANK : Vragen en opdrachten**

A. ZOEK DE ONDERSTREEPTE WOORDEN IN EEN WOORDENBOEK OP EN GEEF EEN BONDIGE VERKLARING :

— **Distillatie** : ....

....

....

— **Alchemist** : ....

....

— **Kruisvaarders** : ....

....

....

— **Genotmiddel** : ....

....

....

B. DUID EVENTUEEL AAN OP DE TIJDSBAND :

- De tijd van Albukassen.
- De kruisvaarten.
- Abdijen zijn centra van de produktie van alcoholische dranken.

C. VRAGEN :

— Waarom mochten (mogen) de Arabieren geen bier drinken ? ....

....

....

....

Waarvoor gebruikten ze dan wel alcohol ? ....

....

— Wat zijn likeuren ? ....

....

— Hoe verkregen vele alcoholische dranken hun typische smaak ? ....

....

....

— Wie produceerde alcoholische dranken tijdens de Middeleeuwen ? ....

....

ELK LAND HEEFT ZIJN "NATIONALE" DRANK

1. DOELSTELLINGEN

- De leerlingen leggen het verband tussen alcoholische dranken, het land van herkomst, productiemogelijkheden en klimaat.
- Zij kunnen een atlas hanteren, d.w.z. een gevraagde kaart terugvinden en interpreteren.

2. VERLOOP

Inleiding

De leerkracht toont enkele (lege) flessen alcoholische drank of flessenetiketten.

- Wat voor dranken bevatten deze flessen ? (alcoholische)
- Hoe zou je ze kunnen indelen ? (bieren, wijnen, likeuren en sterke dranken)
- Het zijn allemaal alcoholische dranken. Toch zijn ze verschillend. Wat zijn die verschillen ? (alcoholpercentage, smaak, kleur, ingrediënten, land of streek van herkomst)

In deze les gaan we na uit welke landen of streken deze dranken komen en we proberen te ontdekken met welke produkten ze gemaakt zijn.
vb. Waarmee maakt men wijn ? (Druiven)

Kern

De leerkracht verdeelt de flessen of etiketten over de klas. Dit kan ook per bank of groep gebeuren naargelang het aantal leerlingen en materiaal.

Welke etiketten (flessen) gebruikt U het best ?

- BIER : bv. België, Engeland, Ierland, Duitsland, Denemarken, Nederland, en Luxemburg.
- WIJN : bv. Frankrijk, Italië, Luxemburg, Oostenrijk, Duitsland, Noord-Afrika, Griekenland, USA, Zuid-Amerika, Zuid-Afrika.
- WHISKY (WHISKEY) : Engeland (Schotland), Ierland, USA.
- JENEVER : België en Nederland.
- COGNAC : Frankrijk.
- WODKA : Sovjet-Unie of Polen.
- SAKE : Japan.
- GIN : Engeland.

De leerlingen zoeken op de etiketten naar het land van herkomst. De leerkracht helpt eventueel bij het vertalen. De leerlingen maken hierbij gebruik van een atlas om de landen te situeren. Soms wordt slechts een streek, een stad of een deelstaat vermeld. Hiervoor dus ook gebruik maken van de atlas.

Voor het verder verloop van de les : zie bijlage (werkbladen). De werkbladen kunnen klassikaal worden ingevuld nadat de opdrachten individueel of in groepsverband werden gemaakt.

ELK LAND HEEFT ZIJN "NATIONALE" DRANK : Werkbladen leerlingen

1. BIER

Bier is een wijd en zijd over de wereld verspreide drank. De wereldproduktie van het bier bedroeg in 1984 :

967.896.000 hectoliter (= liter)

Daarvan produceerde :
West- en Oost-Europa : 411.731.000 = **45,64 %**
Noord- en Zuid-Amerika : 347.051.000 = **35,86 %**
Azië : 89.931.000 = **9,24 %**
Afrika : 37.745.000 = **3,90 %**
Oceanië : 22.788.000 = **2,35 %**

In het algemeen is ook in Europa het bier**verbruik** hoger dan in de rest van de wereld. (Dus : Europeanen drinken meer/minder (*) bier dan de bewoners van andere continenten.

De **'bierlanden'** van Europa ('bierland' = een land dat veel bier produceert en verbruikt) :

OPDRACHT 1 : **Op kaart A.** kleur je de landen van Europa, die op de etiketten van de bierflessen zijn vermeld, in het GEEL.
Vul ook de legende aan.

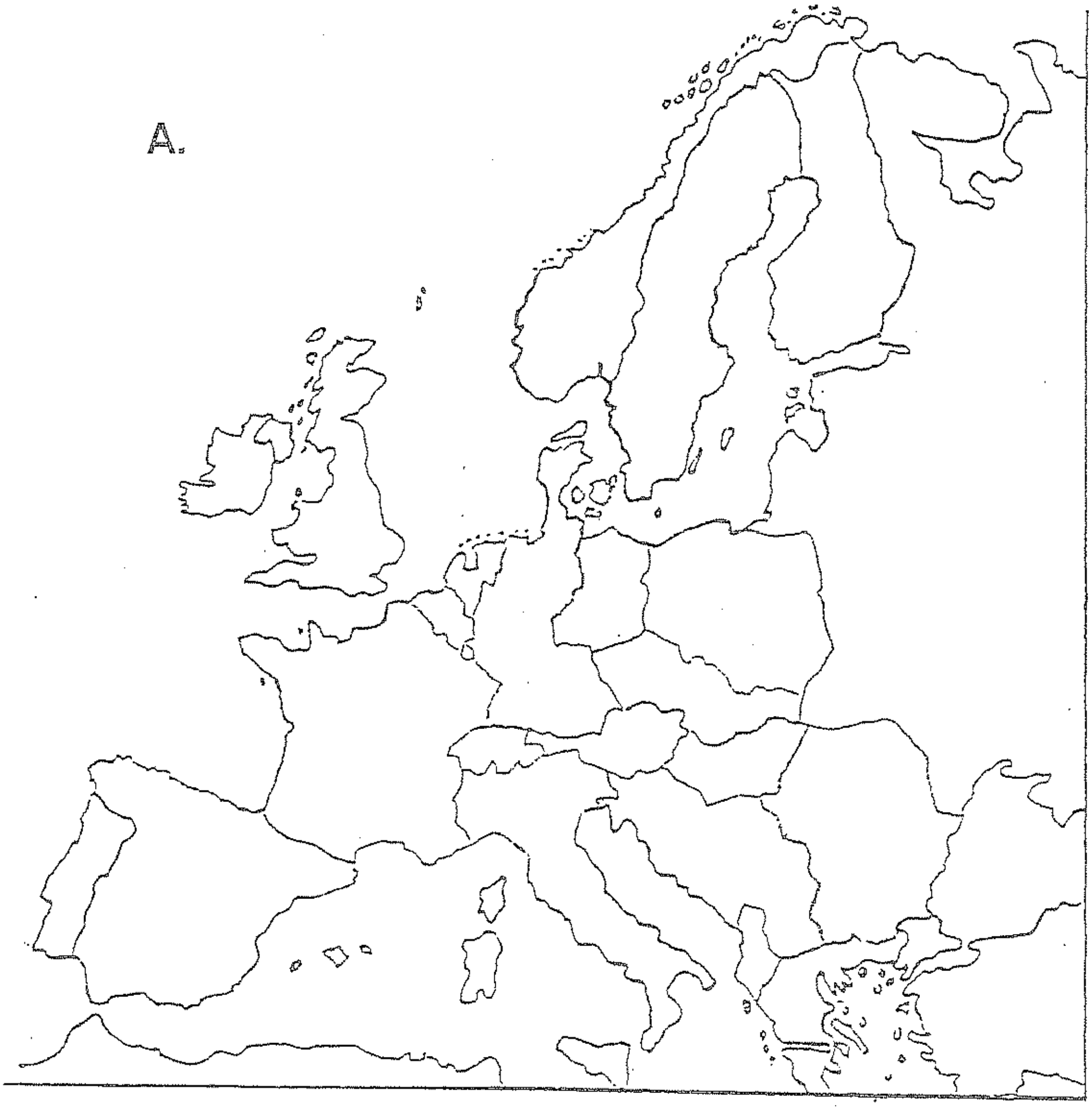
OPDRACHT 2 : Zoek op en omcirkel de produkten die worden gebruikt bij het brouwen van bier :
- druiven
- hop
- graan
- suikerbieten
- gerst

BESLUIT : BIER WORDT BIJNA OVERAL IN DE WERELD GEDRONKEN. IN DE NOORDELIJKE / ZUIDELIJKE (*) LANDEN VAN EUROPA ECHTER WORDT HET MEESTE BIER GEPRODUCEERD EN GEDRONKEN. VOOR DE BIERBEREIDING WORDT ONDER ANDERE .... EN .... GEBRUIKT.

(*) Doorstreep wat niet juist is.

BIER EN WIJN IN EUROPA

A.

☐ LANDEN DIE VOORAL (NIET ALLEEN) WIJN PRODUCEREN EN VERBRUIKEN

☐ LANDEN DIE VOORAL (NIET ALLEEN) BIER PRODUCEREN EN VERBRUIKEN

2. WIJN

Wijn wordt gemaakt van ....

OPDRACHT 3 : Op kaart A. kleur je de landen van Europa, die op de etiketten van de wijnflessen zijn vermeld, in het ROOD.
Vul ook de legende aan.

OPDRACHT 4 : Bekijk aandachtig kaart B. en gebruik je atlas. De streken waar aan wijnbouw wordt gedaan zijn daarvoor geschikt ...
- omdat het industrielanden zijn.
- wegens hun klimaat.
- omdat de bewoners van die landen de enigen zijn die wijn lusten.
- omdat deze streken geen andere vruchten kunnen produceren.

B.

DE WIJNBOUWGEBIEDEN

OPDRACHT 5 : In deze streken kan er aan wijnbouw gedaan worden omdat ....
....
....
....

BESLUIT : DE WIJNBOUWGEBIEDEN VINDT MEN IN DE WAT WARMERE LANDEN TUSSEN DE 30ste EN 50ste BREEDTEGRAAD / LENGTEGRAAD (*).
HET BELANGRIJKSTE EN BEROEMDSTE WIJNLAND IS ZEKER EN VAST ....

(*) Doorstreep wat niet juist is.

3. STERKE DRANK

a. WIJNDISTILLATEN :

Cognac is een drank uit ....
Hiervoor wordt minder goede of slechte wijn gebruikt.
Deze wijn wordt gedistilleerd.

Cognac wordt dus gemaakt met ....

b. VRUCHTENDISTILLATEN :

Wijn wordt ook met andere vruchten gemaakt : perenwijn, kersenwijn, ...
Worden deze wijnen gedistilleerd, dan bekomt men bijvoorbeeld :

— kirsch (vrucht : ....)

— poire (vrucht : ....)

— calvados (vrucht : ....)

c. SUIKERDISTILLATEN :

voorbeeld : rum.

d. .... DISTILLATEN :

Welke landen produceren jenever, whisky en wodka ?
(kijk naar de etiketten)

....

OPDRACHT 6 : Zoek in je atlas de juiste kaarten op en omcirkel het produkt waarmee deze drie dranken worden gemaakt :
— rijst
— graan
— maïs
— suiker
Vul de titel aan (d).

e. RIJSTDISTILLATEN :

voorbeeld : saké.

OPDRACHT 7 : Uit welk land komt deze drank ? Zoek in je atlas op welk land veel rijst produceert en verbruikt. Omcirkel het juiste land.
— Canada
— Zuid-Afrika
— Japan
— Bulgarije

f. LIKEUREN :

Een likeur bestaat uit een alcoholische drank (cognac, whisky, ...) en speciaal behandelde pitten, schillen of vruchten en ...... véél suiker.

Ken je enkele likeuren ? ....

ALCOHOL IN JE LIJF ?

1. DOELSTELLINGEN

De leerlingen ontdekken welke gezondheidsrisico's gepaard gaan met alcoholgebruik.

2. TEKSTEN

Eigenlijk is er maar weinig bezwaar tegen het gebruik van alcohol ... **zolang dat maar met mate gebeurt !**
Het is net als met dat beetje zout in ons eten. Best lekker en echt niet schadelijk als je maar heel weinig gebruikt.
Het wordt pas ongezond als je er teveel van gebruikt.
Juist met alcohol loop je het risico dat je er steeds méér van gaat gebruiken. En dan schaadt het niet alleen de prettige stemming bij één glaasje, maar ook je gezondheid.
Laten we daarom eens bekijken hoe je lichaam reageert op alcohol.

• IK DRINK ALCOHOL, HOE REAGEERT MIJN LICHAAM ?

Je weet al dat alle dranken niet evenveel alcohol bevatten. Dranken bevatten een verschillend percentage alcohol.

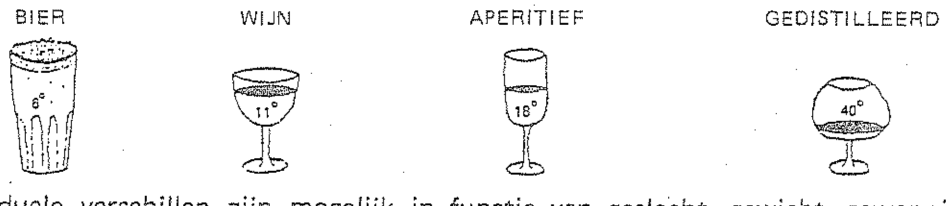
Dus : een bepaalde hoeveelheid wijn drinken maakt je

minder – evenveel – meer

dronken dan dezelfde hoeveelheid sterke drank.

Op onderstaande tekening zie je vier glazen. Telkens een verschillende hoeveelheid drank, maar telkens dezelfde hoeveelheid alcohol.

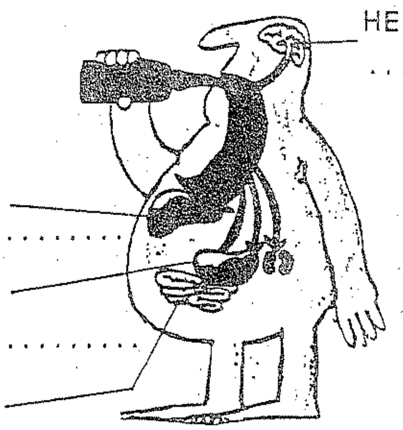
- 1-2 glazen drinken : gevoel van ontspanning en tevredenheid, minder zelfbeheersing, rode gelaatskleur, gevoel van warmte.
- 2-7 glazen : meer zelfvertrouwen, meer risico's, onhandige bewegingen, reacties worden langzamer.
- 7-10 glazen : waggelende gang, handvaardigheid en geheugen verminderen, luid en onduidelijk spreken, dubbel zien, slaperig, uitbundige stemming, misschien agressief.
- 12-16 glazen : echt dronken, niet meer kunnen lopen, weinig of niets meer zien en horen.
- 17-19 glazen : bewusteloosheid kan.
- 20-24 glazen : bewusteloosheid en ongevoeligheid.
- Meer dan 25 glazen : sterven is mogelijk.

Individuele verschillen zijn mogelijk in functie van geslacht, gewicht, gewenning en persoonlijke geaardheid, terwijl uiteraard de snelheid van drinken en al of niet bijkomend voedsel eveneens sterk de resorbtie bepalen.

• IK DRINK ALCOHOL, WAT GEBEURT ER MET MIJN LICHAAM ?

ALCOHOL KOMT IN HET BLOED ZOALS HIJ WERD GEDRONKEN. DE MAAG KAN DEZE STOF NIET VERTEREN. VIA HET BLOED KAN DE INGENOMEN ALCOHOL ALLE LICHAAMSDELEN BEREIKEN EN DEZE WEINIG OF VEEL BESCHADIGEN.

HERSENEN :

....

MAAG :

....

LEVER :

....

DARMEN :

....

WERKOPDRACHT : Noteer naast de aangeduide organen de schadelijke werking van alcohol.

MAAG EN DARMEN : Iemand die teveel drinkt wordt gemakkelijk misselijk, dat weet iedereen. Regelmatig teveel drinken kan ernstige kwalen veroorzaken zoals maagzweren.

LEVER : Alcohol wordt slechts voor 2 tot 10 % door de adem en in de urine afgescheiden. Meer dan 90 % moet door het lichaam worden afgebroken. En dat gebeurt geheel door de lever.
De lever kan maar kleine hoeveelheden alcohol verwerken. Drinkt iemand teveel, raakt dit belangrijke orgaan overbelast en kan het ernstig beschadigd worden.
Het is de lever die het meest schade ondervindt van alcohol.

HART EN SPIEREN : Teveel drinken veroorzaakt spierpijnen. Het kan ook hartziekten als gevolg hebben.

HERSENEN : Teveel drinken tast alle delen van de hersenen aan. Reeds kleine hoeveelheden alcohol verminderen de concentratie en men kan minder snel denken.
Ook de delen van de hersenen die de bloedvaten en de nieren controleren worden aangetast.
Wie jarenlang teveel alcohol gebruikt kan onherstelbare schade aan zijn hersenen toebrengen. Hersencellen kunnen immers afsterven en er komen geen nieuwe voor in de plaats.

BESLUIT : TEVEEL DRINKEN GAAT NIET SAMEN MET : GEZELLIGHEID, SPORT, VEILIG VERKEER, WERKEN, GEZONDHEID, ...

J/3

• GLAASJE OP ? LAAT JE RIJDEN !

Vanaf 1 juli 1975 is 0,8 gram alcohol per liter bloed strafbaar geworden in België.

0,8 pro mille komt ongeveer overeen met drie glazen van een of andere alcoholische drank, kort na elkaar ingenomen.

Toch zijn er nog al te veel weggebruikers die niet begrijpen dat alcohol zo gevaarlijk is.

Wat gebeurt er bij chauffeurs onder invloed ?

Nuchter
- ruim gezichtsveld
- scherpe aftekeningen

0,5 pro mille
- afnemende dieptescherpte
- vermindering bepalen van afstand : het oog gedraagt zich als een slecht afgestelde lens

0,8 pro mille
- gezichtsvermogen wordt verward en wazig : alcohol werkt als oogkleppen voor de chauffeur.
- het kleurenonderscheid wordt aangetast : iedereen kent wel de risico's bij een niet gerespecteerd rood licht.
- het onderscheidingsvermogen wordt fel verminderd : effect als van een zonnebril.

Nog andere gevolgen
- vermindering van reactie : vertraagde reflexen en grotere onhandigheid, alhoewel men denkt sneller te kunnen reageren.
- vergroten van risico's : men stelt roekeloze en onverantwoorde daden.

Leg uit . . .

ALCOHOL EN ... RECLAME !

1. DOELSTELLINGEN

- De leerlingen staan kritisch tegenover consumptiegoederen die hun gezondheid kunnen schaden.
- Door analyse van reclame proberen de leerlingen zicht te krijgen op de technieken die gehanteerd worden om alcoholgebruik te stimuleren. Ze ontdekken welk imago een bepaald produkt suggereert en naar welk publiek het zich richt.

2. MATERIAAL

- Reclame uit kranten en tijdschriften (door de leerlingen meegebracht).
- Bord en kleurkrijt.
- Groepsblad (= bordschema : zie bijlage)
- Knipblad met slogans (zie bijlage).
- Schaar, lijm en schrijfgerief.

3. VERLOOP

Inleiding

De leerlingen vormen groepen. De meegebrachte reclame wordt verdeeld.

Kern

- Elke groep verwerkt de reclamegegevens in een schema :
  WIE ? – WAT ? – WAAR ? – WAAROM ?
  (= groepsblad = bordschema)
- Deze gegevens worden nadien klassikaal ingevuld op het bord.
- Klassegesprek : De gegevens worden met elkaar vergeleken. Men zoekt naar gemeenschappelijke elementen : welke argumentatie, welke beelden en associaties hanteert reclame ?
  - Welke informatie wordt er doorgespeeld ?
    Welke informatie wordt er bijgevoegd ? Hoe ?
    vb. prijs, alcoholgehalte, waarschuwingen, ...
  - Associaties :
    meer aandacht, vriendschap, gezelligheid, ...
    Whisky, cognac en sigaar, chique interieurs.
    Bier en café, terras.
    Jenever en stoere kerels.
- Extra-aandacht voor de rubriek 'WAAROM ?' :
  Word je **echt man** als je drinkt ?
  Is drinken **altijd plezierig** ?

Slot

Elke groep krijgt een knipblad met slogans. Daaruit zoeken ze deze die toepasselijk zijn op de verschillende produkten.
Deze slogans worden op het schema aangebracht.
De leerlingen kunnen ook zelf slogans bedenken.

4. BIJLAGE

— Bordschema = groepsblad :

PRODUKT	WIE ?	WAT ?	WAAR ?	WAAROM ?	SLOGAN
....					
....					
....					
....					

— Knipblad met slogans o.a.

je kan er dronken van worden
daar komen ongelukken van
ja kan er ziek van worden
het is duur
pas op voor verslaving

5. MOGELIJKE VARIANTEN

Vraag de leerlingen alleen of in groep de reclame te sorteren in drie delen :
— reclame waar alleen mannen op voorkomen
— reclame waar alleen vrouwen op voorkomen
— die waar een vrouw en een man (koppel, vrijers, gezin, groepje mannen en vrouwen) op voorkomen.

Geef vervolgens de opdracht een collage te maken met het gesorteerd materiaal. Vraag de leerlingen om in hun collage een duidelijk onderscheid te maken naargelang de reclame gericht is naar mannen alleen, vrouwen alleen of man(nen) en vrouw(en) samen.
Laat de jongeren op hun collages aanduiden of noteren op welke behoeften, gevoelens, ... de reclamemakers in hun boodschap zinsspelen.

AFFICHES

1. DOELSTELLINGEN

- De leerlingen bespreken de boodschap en de betekenis van enkele affiches en ontdekken wat de bedoeling is van de techniek in een informatiecampagne.
- Hiervan vertrekkend, komen de leerlingen zelf tot het formuleren van een passende boodschap. Deze boodschap kunnen ze, met het gekozen materiaal, grafisch uitwerken.

2. MATERIAAL

- Allerlei affiches (zie bestellijst V.A.D.)
- Materiaal om affiches te maken.

3. VERLOOP

Inleiding

Aansluiten bij de les 'Reclame' (zie elders).
De leerlingen bepalen hun voorkeur nadat de affiches naast elkaar zijn opgehangen.
Alle affiches worden besproken.
Bij deze bespreking komen volgende punten aan bod :

- Wat speelt een rol bij het bepalen van de voorkeur ?
  (kleur, vorm, beeld/foto, boodschap, ...)
- Gemeenschappelijke punten aan alle affiches.
- Is zo'n campagne al dan niet zinvol ?

Deze bespreking kan in groep gebeuren. De affiches kunnen gekwoteerd of gesorteerd worden volgens hun kwaliteit. Nadien kan er een klassikale bespreking volgen.

Kern

In groep of individueel kan een affiche worden gemaakt. In de voorafgaande bespreking wordt aandacht geschonken aan :

- De werkwijze : welk materiaal gebruiken we ?
  (stiften, schilderen, collage, ...)
- De boodschap : hoe kunnen we onze boodschap kort, duidelijk, volledig, grappig, waarschuwend, ... formuleren ?
- De afbeelding, de kleuren, de sfeerschepping.

- De doelgroep : voor wie maken we een affiche (leeftijdsgenoten, ouders, oudere leerlingen, ...) ?
- De bladschikking : tekst en beeld moeten een passende verhouding tot elkaar hebben : kleur, vorm en formaat.

Noot : i.v.m. de boodschap.
Jongeren hebben de begrijpelijke neiging om vrij extreme boodschappen te formuleren en zich grafisch soms gruwelijk uit te drukken (zwart-wit boodschap, doodshoofden en kerkhoven, verbod, ...). De leerkracht kan tijdens de bespreking ervoor zorgen dat eveneens meer genuanceerde thema's aan bod komen (vb. alcohol gebruiken met mate, alcohol is duur, ...).

Slot

De resultaten kunnen worden besproken zoals werd gedaan tijdens de inleiding.

4. VERWERKING

Deze affiches kunnen later als tentoonstellingsmateriaal gebruikt worden.

5. VARIANT

Als inleiding kan men ook affiches gebruiken waar de slogan vooraf bedekt werd. De leerlingen kunnen dan zelf proberen de slogan in te vullen.

Men kan ook besluiten en stellingen uit voorgaande aktiviteiten (tekstbespreking, klassegesprek, interview, stellingenspel) als slogans of boodschappen gebruiken.

STRIPS MAKEN

1. DOELSTELLINGEN

Een strip maken vergt heel wat talenten en vaardigheden :
- De leerlingen moeten een bruikbaar verhaal (scenario) bedenken en uitwerken.
- Dit scenario moet grafisch weergegeven worden.
- Het scenario moet in striptaal worden omgezet, d.w.z. : korte zinnen en kernachtige dialogen.

Zo'n stripverhaal tot een goed einde brengen is een bijzonder complexe, moeilijke maar erg prettige stijloefening. Tekst en beeld moeten volledig op elkaar afgestemd zijn. Daarenboven is de leerling én scenarist én tekenaar.

2. MATERIAAL

- Schrijfgerief en papier.
- Tekengerief : stiften, potloden, lat, tekenpapier, ...
- Afbeeldingen (zie inleiding) en stripalbums.

3. VERLOOP

Inleiding

De leerkracht toont afbeeldingen of dia's. Bijvoorbeeld :
- Prehistorische muurtekeningen.
- Oud-Egyptische hierogliefen.
- Middeleeuwse miniatuurtekeningen.
- ...

Dit zou men ook strips kunnen noemen. Een verhaal wordt immers uitgebeeld met een reeks opeenvolgende tekeningen, schilderijen, ...

Kern

Wat hebben we nodig om een stripverhaal te maken ?
De leerkracht toont enkele stripalbums. Meestal zijn scenarist en tekenaar twee verschillende mensen (vb. "Asterix" : Uderzo & Goscinny).
Dus : we schrijven een **scenario** en daarbij maken we **tekeningen**.

a. *HET SCHRIJVEN VAN EEN SCENARIO (individueel of per twee)*
- Klassikaal kunnen enkele thema's worden voorgesteld (woordveld, gelezen teksten, rollenspelen, affiches, ...). Uiteindelijk kiest elkeen zijn thema zelf.
- Men wijst op de verschillende stijlmogelijkheden : grappig, dramatisch, ironisch, ...
- De opdracht wordt gegeven : Schrijf een stripscenario in een welbepaald aantal delen. Elk deel zal nadien verwerkt worden tot één plaatje. Het is aan te raden het aantal delen/plaatjes te beperken tot 10 à 12. Elk deeltje bevat volgende gegevens : plaats, tijd, personages, handeling en dialogen.

M/2

b. DE STRIP TEKENEN (individueel of per twee)

Dit gebeurt dus aan de hand van het scenario. In de voorafgaande bespreking kunnen volgende tips besproken worden (zie bijlage).

Slot

Alle strips kunnen worden gebundeld tot één stripalbum. Indien de strips in wit en zwart worden getekend, kan het album worden gecopiëerd. Zo beschikt elke leerling over een exemplaar.

4. VERWERKING

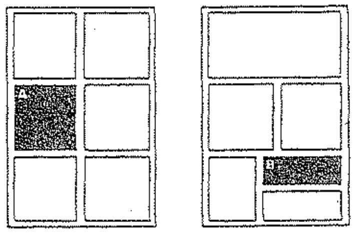
Deze strips kunnen de pronkstukken worden van een tentoonstelling (zie slotaktiviteiten).
Indien er copies worden gemaakt, kan het album worden verkocht aan schoolgenoten, ouders, ...
Een exemplaar kan zelfs worden bezorgd aan organisaties die zich bezighouden met alcoholpreventie (zie adressenlijst).

5. BIJLAGE : Striptips

6. WEDSTRIJD

BIJLAGE : Striptips

TIP 1. BLADSCHIKKING EN KADERS : De kaders worden best op voorhand getekend. Dankzij het scenario is dit mogelijk. De kaders kunnen van gelijke en regelmatige of van verschillende en onregelmatige afmetingen en vorm zijn.

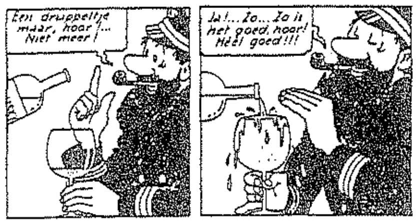
TIP 2. DE PLAATS VAN DE TEKSTBALLONNEN : Deze worden zo geschikt dat een maximum aan ruimte overblijft voor de tekening.

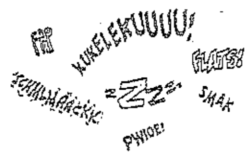
TIP 3. DE TEKSTBALLON : Eerst de tekst noteren en dan pas de ballon tekenen.

TIP 4. DE LENGTE VAN HET STRIPVERHAAL : Een lijvig scenario en vele tekeningen zijn niet noodzakelijk voor een goede strip. Denk maar eens aan cartoons. De twee hieronderstaande plaatjes vormen een verhaal op zichzelf :

TIP 5. GELUIDEN : De strip kan levendiger worden gemaakt met grootgeschreven kreten en geluiden.

TIP 6. NIET TEVEEL OP EEN PLAATJE. Daardoor worden de tekeningen te klein en onduidelijk. Tekenen is net filmen : blijf niet steeds op dezelfde afstand met je 'camera'. Een close-up bijvoorbeeld verfraait en brengt afwikkeling.

ALCOHOLVRIJE RECEPTIE

Aperitieven, wijn, bier, borrels horen bij een feest, receptie en telkens er wat gevierd wordt, of als er bezoek komt ! Alcohol is zo ingeburgerd en zulk een sociale evidentie dat bij iedere gelegenheid alcohol aangeboden wordt. Heeft men gasten, worden alle alcoholhoudende dranken opgesomd die men in huis heeft en waartussen de gast vrij kan kiezen. Kan hij wel vrij kiezen ? Gesteld dat hij geen alcohol lust, dat hij om welke reden ook geen alcohol mag gebruiken of simpelweg dat hij op dat ogenblik geen zin heeft in alcohol, wat dan ? Ofwel drinkt hij tegen zijn zin of hij vraagt je om een alcoholvrije drank en sta je in feite voor schut.
Iedereen, waar dan ook, is vrij te kiezen of hij al dan niet alcohol gebruikt, dus moeten de twee soorten dranken, alcoholhoudende en alcoholvrije beschikbaar zijn.

Vergelijk ook eens de presentatie van alcoholhoudende en alcoholvrije dranken. Meestal wordt veel meer zorg en aandacht besteed aan een alcoholische drank. Hoe vaak wordt privé, in een café of restaurant een glas cola bijvoorbeeld op aantrekkelijke wijze gepresenteerd ?

Daarom het volgend idee : laat de jongeren (als slotaktiviteit) zelf een aktie op touw zetten. Zij worden gastvrouwen en gastheren. Zij nodigen oudere leerlingen, leerkrachten, ouders uit op een ... alcoholvrije receptie. Dit bij wijze van **experiment**.
Dit kan gebeuren in het kader van een tentoonstelling (zie elders), een ouderavond, schoolfeest of open-deur-dag.

Dit gebeuren omhelst een heleboel klasaktiviteiten :

- het bepalen van de nodige hoeveelheid ingrediënten, glazen, ...
- het maken en verdelen van uitnodigingen
- het inkopen
- de dranken klaarmaken
- de receptieruimte inrichten
- het onthaal en de bediening

Noot : Het is belangrijk dat de leerlingen hun gasten op één of andere wijze (uitnodiging bijvoorbeeld) duidelijk maken waarom hun receptie alcohol-vrij is. Het is ook interessant te weten te komen hoe de gasten een dergelijk initiatief beoordelen en waarderen. Dit zowel voor als na de receptie zelf.

N/2

BIJLAGE

Enkele suggesties voor alcoholvrije dranken

OPMERKING : MIX NAAR EIGEN SMAAK. EXPERIMENTEREN IS HET LEUKST !

Wat kun je zoal op een feestje schenken ?
Alle mogelijke sappen : druivesap (wit en rood) — zwart bessensap — pruimensap — frambozensap — appelsap — sinaasappelsap — pompelmoessap — ananassap — tomatensap — groentesap ...
Wit druivesap en appelsap zijn ook schuimend te verkrijgen. Behalve schuimende dranken, die koud gedronken worden, komt de smaak van vruchtensappen het best tot zijn recht als ze op keldertemperatuur geserveerd worden.
Gebruik mooie glazen, versier de randen naar eigen fantasie (ijs rand — groene rand — schijf sinaasappel ...). Dien op met in de glazen strootjes, versierd met gekonfijt fruit, kersen, olijven, fijne stengels van witte selder ...

Mixen met vruchtensap en frisdrank

1/2 glas sinaasappelsap en 1/2 glas appelsap.
1/2 frambozensap en 1/2 appelsap.
1/2 zwarte bessensap, 1/2 appelsap en een scheut gember-siroop.
1/2 frambozensap en 1/2 citroen-limonade.
1/2 zwarte bessensap en 1/2 citroen-limonade.
2/3 abrikozensap en 1/3 sinaasappel-limonade.
2/3 perziken- of abrikozensap en 1/3 tonic.
1/2 sinaasappelsap en 1/2 passievruchtensap.

Een te zoete drank wordt frisser door toevoeging van wat citroensap en krijgt meer 'pit' door een scheutje tonic, spa-citroen of ginger-ale.

Vruchten-Bowls

Bowl van ingeblikt fruit :
1 blik ananas, 1 blik peren, 1 blik abrikozen, 1 blik perziken, sap en schil van 1 citroen, suiker naar smaak.
De vruchten zeer klein snijden en met het sap en de geraspte citroenschil in een grote schaal doen. Eventueel kunnen nog stukjes vers fruit aan toegevoegd worden. Appelsap of wit druivesap aan toevoegen. Afdekken en op een koele plaats 2 u. laten staan.

Bowl van ingeblikt fruit :
1 blik of pot ontpitte kersen, 1 blik of pak frambozen, 1 blik of pak aardbeien, 1 blik pruimen, sap van 1 citroen, 3 kruidnagels. Aanvullen met rood druivesap.

Bowl van vers fruit :
1 middelgrote appel, 1 grote peer, 1 banaan, 2 mandarijntjes, 25 g fijne suiker, sap en geraspte schil van 1 citroen, 50 g blauwe rozijnen, enkele gepelde amandelen, 2 dl appelsap. Vruchten schoonmaken, in stukjes snijden, besprenkelen met citroensap en naar smaak vermengen met suiker. De gewassen rozijnen, gehakte amandelen en het appelsap bijvoegen en minstens 1 uur op een koele plaats zetten.

N/3 **Cocktails**

Sap van 1 citroen, poedersuiker naar smaak en blokjes ijs goed mengen, aanvullen met soda- of mineraalwater.

Twee halve schijfjes sinaasappel en 1 dl sinaasappel. Opvullen met tonic en ijsblokjes.

Zomercocktail (8 glazen) : In een kan 3 dl sinaasappelsap, 3 dl grapefruitsap en 3 dl ananassap. In de koelkast koud laten worden. De glazen halfvol inschenken. Aanvullen met bitter-lemon en ijsblokjes. In elk glas een stokje met een kers en een schijfje sinaasappel.

Ananas-tomatendrank (2 glazen) : 2 dl tomatensap, 2 dl ananassap, een snufje zout en 2 ijsblokjes goed mengen (eventueel met shaker). Direct serveren.

Kersen-gemberdrank (20 glazen) : In een grote kom of pan (geen aluminium) 1 liter kersensap, 1 liter ginger-ale en het sap van 1 citroen door elkaar roeren. De kom koel wegzetten.

Citrusdrink (20 glazen) : in een grote kom of pan (geen aluminium) 1 liter sinaasappelsap, 1/2 liter grapefruitsap, 1 liter ananassap en het sap van 1 citroen mengen. Eventueel op smaak brengen met vloeibare honing. De kom koel wegzetten.

Chinese drank (20 glazen) : In een kan 3 dl gembersiroop en het sap van 1,5 citroen. Goed roeren. Glazen voor 1/4 met dit mengsel vullen en tonic bijvoegen.

Apollo-mengsel (10 glazen) : In een kan 3 dl sinaasappelsap, 1,5 dl kersensap en het sap van 3 citroenen. Goed roeren en aanvullen met 3 dl Seven-up of mineraalwater. IJsblokjes.

NIET VERGETEN : EXPERIMENTEREN BLIJFT HET LEUKST !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

O

TENTOONSTELLING

Als slotaktiviteit kan men een tentoonstelling organiseren. Dit gebeuren kan bestemd zijn voor :

- ouders (ouderavond, schoolfeest, open-deur-dag)
- schoolgenoten
- leerkrachten
- andere schoolbezoekers

De door de klas gemaakte collages, affiches, strips, ... zijn het ideale materiaal om te worden tentoongesteld.
Besluiten, slogans en ander tekstmateriaal kunnen eveneens opgenomen worden.

Het gaat er bij de tentoonstelling om, andere mensen te laten zien :
- op welke buitenschoolse plaatsen je geweest bent
- wat je daar zoal gezien en gehoord hebt
- welke werkzaamheden je binnen en buiten de school hebt verricht
- wat je daar nu van geleerd hebt
- hoe je het vond, je appreciatie en besluiten

ENKELE TIPS

- i.v.m. het organiseren van de tentoonstelling : de klas kan in ploegen worden verdeeld. De verschillende verantwoordelijkheden (teksten, borden, onthaal, catalogus, ...) kunnen zo gemakkelijk worden verdeeld.
- i.v.m. het tentoonstellen van teksten : deze moeten kort en krachtig worden gehouden. Geen lange verhalen schrijven, maar kernachtig uitdrukken wat men vertellen wil. De teksten kunnen op grote vellen papier of karton geschreven worden. Noodzakelijk is het werken met grote letters, zodat alles op enige afstand leesbaar is.
  Men kan hiervoor dikke viltstiften, verf of uitgeknipte letters gebruiken.
- i.v.m. het gebruiken van de ruimte : de borden kunnen best worden rechtgezet of opgehangen zodat ze op ooghoogte staan. Voorwerpen kunnen best op een tafel gelegd worden. Men kan ook voor elk voorwerp een apart 'tafeltje' maken met beplakte kartonnen dozen. Alles op verschillende hoogte.
- Eén van de ploegen kan een gids of catalogus samenstellen.
- In een gastenboek kunnen de bezoekers hun handtekening plaatsen en opschrijven wat ze ervan vonden.

Door de ruimte goed te gebruiken, wordt er rust in het geheel gebracht en wordt elke hoek van de ruimte overzichtelijk.
De boodschap moet goed overkomen. Het komt er immers op neer, anderen te laten zien wat je te vertellen hebt.

VERWERKING

Zo'n tentoonstelling kan best gecombineerd worden met andere aktiviteiten :
- toneel of sketches (vertrekkende van rollenspelen of gelezen teksten bijvoorbeeld)
- mime
- gedichten
- liedjes
- ...

+ alcoholvrije receptie (zie elders)

ALGEMENE INFORMATIE

Voor bijkomende inlichtingen kan men zich wenden tot de V.A.D. — Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen, v.z.w.
Papenvest 78 — 1000 Brussel

Bibliotheek- documentatie- en audio-visueel materiaal.
Tel. : 02/511.08.51

Regionale en lokale verenigingen of diensten aangesloten bij de V.A.D. :

1. Preventie

- Studie- en Aktiecentrum voor Maatschappelijke Welzijnszorg, S.A.W., Moorkensplein 14, 2200 Borgerhout — tel. : 03/235.88.02
- Sobriëtas West-Vlaanderen, Hauwerstraat 23, 8000 Brugge — tel. :050/33.46.03
- Sobriëtas Limburg, Kempische kaai 11, 3500 Hasselt — tel. : 011/21.20.93
- Schoner Leven, Dreef 4, 9000 Gent — tel. : 091/55.66.84
- Limburgs Platformoverleg Verslaving, Luikersteenweg 134, 3500 Hasselt — tel. : 011/27.42.98
- Westvlaams Coördinatiecomité voor Alcohol- en andere Drugproblemen, Leliestraat 15, 8800 Roeselare — tel. : 051/20.26.10
- Vereniging voor Alcoholvrij Wegverkeer, V.A.W., Gelukstraat 17, 9000 Gent — tel. : 091/23.33.24
- Internationale Organisatie voor Goede Tempelieren, I.O.G.T., Lisbloemstraat 20, 9000 Gent — tel. : 091/26.26.99
- Caritatieve Volkswerken, Kempische kaai 11, 3500 Hasselt — tel. : 011/21.20.93
- Katholieke Werkgroep Alcohol & Drugs, Kroonmolenstraat 5, 2700 Sint-Niklaas
- Werkgroep Drugpreventie, Grote Markt 37, 2700 Sint-Niklaas — tel. : 03/776.47.74

P/2

2. Hulpverlening / preventie

- Centrum voor Studie, Behandeling en Preventie van Alcoholisme en Toxicomanieën, C.A.T., Hospitaalstraat 7, 9000 Gent — tel. : 091/23.89.99
- Medico-sociaal Centrum Matt Talbot, Moorkensplein 14, 2200 Borgerhout — tel. : 03/235.88.02
- Centrum voor Alcohol en andere Drugproblemen, C.A.D., Luikersteenweg 134, 3500 Hasselt — tel. : 011/27.42.98
- Begeleidingscentrum, Tieltsesteenweg 10, 9900 Eeklo — tel. : 091/77.18.61
- Psycho-sociaal Centrum Primavera, Leopold Procureurstraat 14, 1090 Brussel — tel. : 02/424.20.00
- Medico-sociaal Centrum Altox, Ketsstraat 17, 2000 Antwerpen — tel. : 03/235.21.74
- Universitair Gezondheidscentrum Leuven, Vital Decosterstraat 86, 3000 Leuven — tel. : 016/23.27.28
- Dienst Geestelijke Gezondheidszorg, Frère Orbanstraat 143, 8400 Oostende — tel. : 059/50.05.00

3. Hulpverlening (preventie)

- Desintoxicatieafdeling Psychiatrisch Ziekenhuis Broeders Alexianen, Veldbornstraat 39, 3300 Tienen — tel. : 016/81.51.31
- Terapeutische Gemeenschap "De Sleutel", St.-Salvatorstraat 73, 9000 Gent — tel. : 091/25.41.21
- Psychiatrisch centrum Sint-Camillus, ontwenningsafd. St.-Jozef, Krijkelberg 1, 3043 Bierbeek — tel. : 016/46.02.55
- Kliniek "De Pelgrim", Spiegel 15, 9258 Oosterzele — tel. : 091/62.69.11
- Ontwenningsafdeling Kliniek Sint-Jozef, Boterstraat 6, 8870 Pittem — tel. : 051/46.70.41
- Terapeutische Gemeenschap "Solbosch", A. Buyllaan 110b, 1050 Brussel — tel. : 02/649.79.03
- Terapeutische gemeenschap "De Kiem", Moortselestraat 78, 9259 Oosterzele — tel. : 091/62.78.54
- Crisisinterventie "De Ark", Meerhem 30, 9000 Gent — tel. : 091/25.75.94
- Ontwenningscentrum "Katarsis", Pastoor Raymaekersstraat 19/21, 3600 Genk — tel. : 011/35.86.40
- Militair Centrum voor Alcoholistenzorg C-mil-A, Hechtelsesteenweg 3, 3970 Leopoldsburg — tel. : 011/34.19.11
- Psychiatrisch Centrum Broeders Alexianen, Behandelingscentrum voor verslavingsziekten, Provinciesteenweg 408, 2530 Boechout — tel. : 03/455.75.31
- Psychiatrisch Ziekenhuis Sancta Maria, Melverencentrum 111, 3800 Sint-Truiden — tel. : 011/68.99.11
- Psychiatrisch Ziekenhuis Sint-Hiëronymus, Dalstraat 120a, 2700 Sint-Niklaas — tel. : 03/776.00.41

- Psychiatrisch Ziekenhuis Ziekeren, Ontwenningsafdeling Sint-Trudo, Ziekerenweg 15, 3800 Sint-Truiden tel. : 011/68.79.11
- Psychiatrisch Ziekenhuis Sint-Franciscus, Ontwenningsafdeling, Penitentenlaan 7, 9620 Zottegem tel. : 091/60.22.81
- Neuro-psychiatrische kliniek Sint-Camillus, Ontwenningsafdeling "Kasteel", Beukenlaan 20, 9820 Sint-Denijs-Westrem tel. : 091/22.58.94

Volksbond tegen Drank- en Drugmisbruik, v.z.w.
Kipdorpvest 7, 2000 Antwerpen

Gratis beschikbaar : mobiele tentoonstelling, alsook documentatiemateriaal.
Tel. 03/234.31.70

P.M.S. / M.S.T.-diensten

Vergeet niet deze diensten te betrekken bij uw pedagogische initiatieven.
Zij worden ook geïnformeerd over alle schoolacties t.a.v. alcohol en andere drugproblemen.

Verder ook samenwerking met

Overkoepelende organisaties

- Nationale Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg, Kortrijksesteenweg 369, 9000 Gent tel. : 091/21.44.34
- Verbond Medisch-Sociale Instellingen, Guimardstraat 1, 1040 Brussel tel. : 02/511.75.31
- Belgische Rode Kruis, sektie G.V.O., Vleurgatsesteenweg 98, 1050 Brussel tel. : 02/647.10.10

Lokale organisatie

- Etappe v.z.w., verslavingshulporganisatie, St.-Barbarastraat 135, 3307 Tienen tel. : 016/81.43.37